ओ३म्

गुरुकुल-काङ्गड़ी-विश्वविद्यालयः,हरिद्वारम्

(यू.जी.सी. अधिनियम1956, धारा- 3 इत्यस्यअन्तर्गतःमानित-विश्वविद्यालयः)

संस्कृत-विभागः

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM (CBCS)

आधृतःएम0 ए0 (संस्कृत) द्विवर्षीयपाठ्यक्रमः

प्रभावी- 2019-2020 शिक्षासत्रतः

एम.ए. संस्कृतपाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्

गुरुकुलकांगङीविश्वविद्यालयस्य स्थापना अमरहुतात्मना स्वामिश्रद्धानन्देन विश्वस्य भौतिकसामाजिक-आर्थिकधार्मिकसमोन्नतये कृता । संस्कृतविभागेन सञ्चालितः एम.ए . संस्कृतपाठ्यक्रमः गुरुकुलस्य गरिमोद्देश्यानुरूपो विद्यते। संस्कृतवाङ्मयं सर्वविधज्ञानविज्ञानानां आदिस्रोतोभूतं मानवजीवनोद्देश्यभूतानाञ्च धर्मार्थकाममोक्षाणां पुरुषार्थचतुष्टयानाञ्च प्राप्तिहेतुना ज्ञानेनान्वितं विद्यते । उक्ततथ्यमनुश्रृत्य एम.ए. कक्षायाः पाठ्यक्रमे-संस्कृतभाषाज्ञानाय, विविधशास्त्रज्ञानाय, मानवजीवनोन्नतये छात्राणां नैतिकोन्नतये च पाठ्यविषयाः कल्पिताः वर्तन्ते। अस्य पाठ्यविषयस्य अध्ययनेन छात्राणां सर्वविधः विकासः भविष्यति। अधुना विश्वे या अपि समस्या विद्यन्ते तासां मूलं भौतकवादस्य प्रतिस्पर्धा वर्तते। समग्रे संस्कृतवाङ्मये मानवजीवनस्य लक्ष्यं परमानन्दस्य प्राप्तिः प्रतिपादिता यदि संस्कृताध्येतारः इममेकमेव तथ्यमानुसरन्ति तर्हि विश्वस्य क्षेत्रीयसामाजिकराष्ट्रीयवैश्विकाः सर्वाः समस्याःशमेष्यन्ति । इदानीं स्वास्थ्यसमस्या, पर्यावरणसमस्याः, सांप्रदायिकहिंसासमस्याः, आतंकवादस्यसमस्याः, आर्थिकसमस्याः, धार्मिकोन्मादसमस्याः विश्वस्य प्रमुखसमस्याः वर्तन्ते। एम.ए.पाठ्यक्रमस्य वेद1दर्शनायुर्वेदयोगस्मृतिधर्मशास्त्रादिपुस्तकेषु प्रतिपदमासां समस्यानां एवमयं पाठ्यक्रमः उक्तसमस्याः समाधाय सुखशान्तियुतं विश्वं निर्मातुं प्रभवति।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामः(Coures Outcomes)-

- अस्य पाठ्यक्रमस्याध्ययनेन छात्राः संस्कृतभाषायां पारङ्गता भूत्वा आजीविकार्जने समर्थाः भविष्यन्ति।
- वेदव्याकरणदर्शनकाव्यशास्त्रनाट्यशास्त्रस्मृतिकर्मकाण्डयोगज्योतिषायुर्वेदादिविषये छात्राः दक्षतां प्राप्य राष्ट्रस्य विभिन्नक्षेत्रषु योगदानं दास्यन्ति ।
- छात्राणां जीवनं नैतिकमाध्यत्मिकतञ्च भविष्यति येन निर्द्वन्द्वस्वस्थ्यसौहार्दपूर्णसमाजस्य गठनं भविष्यति ।
- काव्याध्ययनेन छात्राणां जीवनं सरसं मनस्तापरहितमानन्दमयञ्च भविष्यति येन सुखशान्तिमयराष्ट्रस्य च निर्माणं भविष्यति ।
- दर्शनशास्त्राध्ययनेन छात्राणां तात्विकी तार्किकी च दृष्टिः विकसिष्यति । येन राष्ट्रं अन्धविश्वासकुरीतिमुक्तं भविष्यति तत्वज्ञानेन च विश्वप्रेमविश्वबन्धुत्वभावना प्रसरिष्यति ।

एम0 ए0 संस्कृतम् (प्रथमं वर्षम्)

प्रथमद्वितीयसत्रात्मकम्

2019-20 सत्रतः प्रभावी

एम0 ए0 (संस्कृत) कक्षायाः प्रथमवर्षीयपाठ्यक्रमः 2019-20 शैक्षिकसत्रतः सत्रद्वये (प्रथमे सत्रे, द्वितीये सत्रे च) विभक्तो वर्तते। तत्र प्रथमे सत्रे, द्वितीये सत्रे च चत्वारि - चत्वारि अनिवार्यपत्राणि निर्धारितानि सन्ति। उभयोः सत्रयोः प्रत्येकं पत्रम् एकशताङ्कात्मकं विद्यते। यत्र त्रिंशद्-अङ्कानाम् आन्तरिकं मूल्याङ्कनं सप्तति-अङ्कानाञ्च लिखितपरीक्षा भविष्यति। एवं एम0 ए0 (संस्कृत) कक्षायाः प्रथमवर्षाय पाठ्यक्रमः सत्रद्वयात्मकः (प्रथमं सत्रम्, द्वितीयं सत्रम् च), अष्टपत्रात्मकः (4+4 = पत्राणि 08), अष्टशताङ्कात्मकः (400+400 = 800 अङ्काः) च वर्तते। परीक्षासमयः प्रतिपत्रं 3 होरात्मको भविष्यति। संस्कृत/हिन्दी/आंग्ल इति कयापि भाषया परीक्षार्थी प्रश्नपत्राणाम् उत्तरं लिखितुम् अर्हति, परन्तु प्रतिपत्रं निर्धारितघटकसम्बद्धप्रश्नस्य उत्तरं प्रश्नपत्रनिर्देशानुसारं संस्कृतेन एव लेखनीयम् अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति।

एम0 ए0 संस्कृतम् (द्वितीयं वर्षम्)

तृतीयचतुर्थसत्रात्मकम्
2020-2021 सत्रतः प्रभावी

एम0 ए0 (संस्कृत) कक्षायाः द्वितीयवर्षीयपाठ्यक्रमः 2020-2021 शैक्षिकसत्रतः सत्रद्वये (तृतीये सत्रे, चतुर्थे सत्रे च) भविता। तत्र प्रत्येकस्मिन् सत्रे आधारभूतपत्रद्वयं (Core Papers) चतुर्षु वैकल्पिकवर्गेषु कमपि वर्गमेकमाश्रित्य पठितव्यं भविष्यति। ते च वर्गाः सन्ति - (क) वेदः, (ख) व्याकरणम्, (ग) भारतीयदर्शनम्, (घ) संस्कृतसाहित्यञ्च। प्रतिसत्रञ्च द्वे द्वे पत्रे वैकल्पिके अध्येतव्ये।

उभयोः (तृतीयचतुर्थयोः) सत्रयोः प्रत्येकं पत्रम् एकशताङ्कात्मकं विद्यते। यत्र त्रिंशद्-अङ्कानाम् आन्तरिकं मूल्याकनं सप्तति-अङ्कानाञ्च लिखितपरीक्षा भविष्यति। एवं एम0 ए0 (संस्कृतम्)- कक्षायाः द्वितीयवर्षस्य पाठ्यक्रमः सत्रद्वयात्मकः (तृतीयं सत्रम्, चतुर्थं सत्रम् च), अष्टपत्रात्मकः (4+4 = 08 पत्राणि), अष्टशताङ्कात्मकः (400+400 = 800 अङ्काः) च वर्तते। परीक्षासमयः प्रतिपत्रं 3 होरात्मको भविष्यति। संस्कृत/हिन्दी/आंग्ल - इति कयापि भाषया परीक्षार्थी पत्राणाम् उत्तरं लिखितुम् अर्हति। परन्तु प्रतिपत्रं निर्धारितघटकसम्बद्धप्रश्नस्य उत्तरं प्रश्नपत्रनिर्देशानुसारं संस्कृतेन एव लेखनीयम् अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति।

आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य अङ्कप्रक्रियाविवरणम्-

- कक्षापरीक्षा 20 -अङ्कानाम्
- नियतकार्यम् 05 -अङ्कानाम्
- उपस्थितिः 05 -अङ्कानाम्

एम0 ए0संस्कृतम्(प्रथमं वर्षम्)

M.A. Sanskrit (Previous)

प्रथमं सत्रम् (First Semester)

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा(Outlines of the Syllabus)

आधारभूतपत्राणि (Core Papers)

प्रतिपत्रस्य लिखितपरीक्षायाः समयः -3 होराः(3 Hours)

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः(Paper No. : Cours)	पूर्णाङ्काः(Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C111 वैदिकसाहित्यम् Vaidikasahityam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C112 संस्कृतव्याकरणम् Sanskritavyakaranam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C113 भारतीय-दर्शनम् Bharatiyadarshanam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C114 संस्कृतकाव्यं नाटकञ्च Sanskritakavyam Natakancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

द्वितीयं सत्रम्(Second Semester)

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Course	पूर्णाङ्काः(Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C211 वैदिक-साहित्यम् Vaidika-Sahityam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C212 व्याकरणं भाषा-विज्ञानञ्च Vyakaranam Bhasha-vijnanancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C213 भारतीय-दर्शनम् **B**haratiya-Darshanam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C214 संस्कृत-काव्यशास्त्रम् Sanskrita-Kavyashastram	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

एम0 ए0संस्कृतम्(द्वितीयं वर्षम्)

M.A. Sanskrit (Final)

तृतीयं सत्रम्

(Third Semester)

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा

(Outlines of the Syllabus)

आधारभूतपत्रद्वयम् (Core Papers- 2)वेद-व्याकरण-दर्शन-साहित्य-एषु चतुर्षु वर्गेषु कमपि एकं वर्गमाश्रित्य पत्रद्वयमध्येतव्यम् अनिवार्ये पत्रेसमस्तछात्राणां कृते (Compulsory two papers for students)

वर्गः(क) वेदःGroup : (A) - Vedah

प्रतिपत्रस्य लिखितपरीक्षायाः समयः -3 होराः(3 Hours)		
पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. Cours	पूर्णाङ्काः (Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C311 ऋग्वेदः सामवेदश्च Rigvedah Samavedashcha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C312 निरुक्तं वैदिकव्याकरणञ्च Niruktam Vaidikavyakaranancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

वर्गः(ख) व्याकरणम् Group (B) Vyakaranam

प्रतिपत्रस्य लिखितपरीक्षायाः समयः -3 होराः(3 Hours)		
पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Course	पूर्णाङ्काः (Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C313 व्याकरणपरम्परा महाभाष्यञ्च Vyakaranaparampara Mahabhashyancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C314 वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी Vaiyakaranasiddhantakaumudi	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

वर्गः(ग) भारतीयदर्शनम्

Group (C) Bharteeyadarshanam

प्रतिपत्रस्य लिखितपरीक्षायाः समयः -3 होराः(3 Hours)		
पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. :Cours	पूर्णाङ्काः (Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C315 न्यायवैशेषिकदर्शनम् Nyaya-Vaisheshikadarshanam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

MSA-C316 सांख्ययोगदर्शनम् Sankhya-Yogadarshanam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

वर्गः(घ) साहित्यम्

Group (D) Sahityam

प्रतिपत्रस्य लिखितपरीक्षायाः समयः -3 होराः(3 Hours)		
पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. :Cours	पूर्णाङ्काः (Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C317 नाटकं नाट्यशास्त्रञ्च Natakam Natyashastrancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-C318 गद्यं तस्येतिहासश्च Gadyam Tasyetihasashcha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

DISCIPLINE SPECIFIC ELECTIVE (DSE)Optional Papers

विषयसम्बद्ध-वैकल्पिकपत्राणि

वैकल्पिकपत्रसमूहः - अस्मात् पत्रद्वयंछात्रैः चेतव्यम्

प्रतिपत्रस्य लिखितपरीक्षायाः समयः -3 होराः(3 Hours)		
पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Cours	पूर्णाङ्काः(Max. Marks) 100	अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-E311 शास्त्रीयं वाङ्मयम् Shastriyam Vanmayam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E312 प्राचीन-भारतीय-विज्ञानम् Pracheenabharateeyavijnanam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E313 उपनिषद् ब्राह्मणसाहित्यञ्च Upanishad brahmanasahityancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E314 व्याकरणदर्शनम् Vyakaranadarshanam	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E315 मीमांसादर्शनं वेदान्तदर्शनञ्च Mimansadarshanam Vedantadarshanamcha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E316 चम्पूकाव्यम् आधुनिककाव्यञ्च Champukavyam Adhunikakavyancha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

एम0 ए0संस्कृतम्(द्वितीयं वर्षम्)
M.A. Sanskrit (Final)

चतुर्थ सत्रम्
(Fourth Semsester)

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा
(Outlines of the Syllabus)

आधारभूतपत्रद्वयम् (Core Papers- 2)वेद-व्याकरण-दर्शन-साहित्य-एषु चतुर्षु वर्गेषु कमपि एकं वर्गमाश्रित्य पत्रद्वयमध्येतव्यम्

अनिवार्ये पत्रे- समस्तछात्राणां कृते
Compulsory two papers for students

वर्गः(क) वेदः
Group : (A) - Vedah

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. Cours	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	3 होराः(3 Hours) अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C411 अथर्ववेदो यजुर्वेदश्च Atharvavedo Yajurvedashcha		06
MSA-C412 कल्पसाहित्यम् (सांस्कृतिकं कर्मकाण्डात्मकञ्चाध्ययनम्) Kalpasahityam(Sanskritikam Karmakandatmakanchadhyayanam)		06

वर्ग (ख) व्याकरणम्
Group : (B) Vyakaranam

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Cours	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	3 होराः(3 Hours) अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C413व्याकरणप्रक्रिया- 1 Vyakaranaprakriya – 1		06
MSA-C414 व्याकरणप्रक्रिया- 2 Vyakaranaprakriya – 2		06

वर्ग (ग) भारतीयदर्शनम्
Group (C) Indian Philosophy

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Cours	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	3 होराः(3 Hours) अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C415 नास्तिकदर्शनानि Nastikadarshanani		06
MSA-C416 रामानुज-दयानन्ददर्शनम् Ramanuja-Dayanandadarshanam		06

वर्ग (घ) साहित्यम्

Group (D) Sahityam

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Course	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	3 होराः(3 Hours) अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-C417 नाट्यं नाट्यशास्त्रञ्च Natyam Natyashastrancha		06
MSA-C418 गद्यसाहित्यम् Gadyasahityam		06

DISCIPLINE SPECIFIC ELECTIVE (DSE)Optional Papers

विषयसम्बद्ध-वैकल्पिकपत्राणि

वैकल्पिकपत्रसमूहः - अस्मात् पत्रद्वयं छात्रैः चेतव्यम्

पत्रसंख्या : पाठ्यविषयः Paper No. : Cours	पूर्णाङ्काः(Max. Marks) 100	समयः(Time) सर्वेषां पत्राणाम् 3 होराः(3 Hours) अर्जिताधिभारः (CREDITS)
MSA-E461 लघुशोध-प्रबन्धः Dissertation	70 लघुशोध-प्रबन्ध-मूल्याङ्कनस्य 30 विभागीयप्राध्यापकैः मौखिकीपरीक्षायाः	06
MSA-E411 उपजीव्यकाव्यानि बृहत्संहिता च Upajivyakavyani Brihatsanhita cha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E412वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः Vaidikavanmayasyetihasah	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E413 व्याकरणपरम्परा Vyakaranaparampara	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E414 भारतीयदर्शनस्येतिहासः Bharatiyadarshanasyetihasah	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06
MSA-E415 संस्कृतकाव्यशास्त्रं तस्येतिहासश्च Sanskritakavyashastram Tasyetihasashcha	70 लिखितपरीक्षायाः 30 आन्तरिकमूल्यांकनस्य	06

एम0 ए0 संस्कृतम् (प्रथमं वर्षम्)

M.A. Sanskrit (Previous)

विस्तृतः पाठ्यक्रमः

Detail of the Core Coursee for Sanskrit

सत्रम् - प्रथमम्

Semester -I

आधारभूतपत्रम् (Core paper) **पूर्णाङ्कः -100**

MSA-C111 **वैदिकसाहित्यम्** (Vaidika-Sahityam) सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Coursee) **सकल-अर्जिताधिभारः 06 (Total Credit - 06)**

खण्डः (Section) 1 - निरुक्तम्- प्रथमद्वितीयौ अध्यायौ

खण्डः (Section) 2 - वैदिक-आख्यानानि ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका च

खण्डः (Section) 3 - ईशावास्योपनिषद् वैदिकसाहित्येतिहास:

खण्डः (Section) 4 - पञ्चमहायज्ञा, श्रौतम् अग्निहोत्रः च

पाठ्यक्रमोद्देश्यम्-

छात्राणां वैदिकवाङमयपरिज्ञानमस्य पाठ्यक्रमस्योद्देश्यमस्ति प्रपत्रेणानेन छात्राःवेदानां स्वरूपम् उत्पत्तिकालः वेदनिहितज्ञानविज्ञानं, वेदप्रतिपादितजीवनमूल्यानि उपनिषज्ज्ञानं। छात्राःप्राप्नुवन्तो। वेदार्थप्रणाल्याःज्ञानाय निरुक्ताध्ययनमपि समाहितं वर्तते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः (Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनान्तरं छात्राः विस्तृतवैदिकसहित्येन तदीयविविधज्ञानेन च परिचिताःभविष्यन्ति।
- निरुक्ताध्ययनेन वेदमन्त्राणामर्थं व्याख्यानपद्धतिं वैदिकाख्यानानां स्वरूपञ्च ज्ञास्यन्ति।
- अनेनोपनिषदां तत्वज्ञानं पञ्चमहायज्ञानां महत्वञ्च अधिगमिष्यन्ति। पञ्चमहायज्ञानां प्रचारेण आतंकवादस्य शमनं प्राणिषु दयाभावना पर्यावरणसंरक्षणं विश्वमैत्री आत्मशान्तिश्च प्रतिष्ठिता भविष्यति।
- वैदिककर्मकाण्डेषु निपुणाःछात्राः कर्मकाण्डं कारयित्वा जीवकार्जने समर्थाः भविष्यन्ति।

घटकानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) -1 निरुक्तम्- प्रथमद्वितीयौ अध्यायौ

घटकम् (Unit) -1 (क) निरुक्तस्य सामान्यः परिचयः

(ख) प्रथमोऽध्यायः - निर्वचनम्, व्याख्या, समालोचनात्मकम् अध्ययनञ्च

घटकम् (Unit) -2- द्वितीयोऽध्यायः - निर्वचनम्, व्याख्या, समालोचनात्मकम् अध्ययनञ्च

खण्डः (Section) -2 वैदिक - आख्यानानि ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका च

घटकम् (Unit) -1 वैदिक - आख्यानानि - सरमा-पणिः, यम-यमी, पुरूरवा-उर्वशी, विश्वामित्र-नदी इत्येतेषां समीक्षात्मकम् अध्ययनम्

घटकम् (Unit) - 2 ऋग्वेदादिभाष्यभूमिकाया अग्रलिखिता विषयाः - वेदोत्पत्तिः, वेदनित्यत्वम्, वेदसंज्ञा, नौविमानादिविद्या वेदविषयश्च

खण्डः (Section) -3 ईशावास्योपनिषद् वैदिकसाहित्येतिहासश्च

घटकम् (Unit) - 1- ईशावास्योपनिषदः परिचयः, व्याख्या, समालोचनात्मकम् अध्ययनञ्च

घटकम् (Unit) - 2- वैदिकसाहित्यस्य सामान्यः परिचयः कालश्च

खण्डः (Section) 4 - पञ्चमहायज्ञाः अग्निहोत्रञ्च

घटकम् (Unit) - 1- पञ्चमहायज्ञानां सामान्यपरिचयो महत्त्वञ्च

घटकम् (Unit) - 2- अग्निहोत्रस्य विधिः, प्रतीकात्मकमहत्त्वञ्च श्रौतसूत्रानुसारम्

संस्तुतग्रन्थाः-

1. निरुक्तभाष्य- चन्द्रमणि विद्यालंकार। 2. निरुक्त- कपिलदेव शास्त्री।

3. ईशावास्योपनिषद्- शांकरभाष्य, गीताप्रेस, गोरखपुर। 4. ईशावास्योपनिषद्- डॉ0 सत्यव्रत सिद्धान्तालङ्कार।

5. वैदिक साहित्य और संस्कृति- डॉ0 कपिल देव द्विवेदी।

6. वैदिक वाङ्मय का इतिहास- भगवद्दत्त।

7. ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका- महर्षि दयानन्द। प्रकाशन : आर्ष साहित्य प्रचार ट्रस्ट, मुख्यालय : 427, गली मंदिर वाली, नया बांस, दिल्ली06

8. भूमिकाभास्कर- स्वामी विद्यानन्द सरस्वती, प्रकाशक- रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।

9. वैदिक इतिहासार्थ निर्णय - पण्डित शिवशंकर शर्मा 'काव्यतीर्थ'। (प्रकाशन : सत्यार्थ प्रकाशन न्यास 1425, सैक्टर -13, अर्बन एस्टेट, कुरुक्षेत्र, हरियाणा - 136118)
10. पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दः
11. पञ्चयज्ञप्रकाशः, स्वामी समर्पणानन्द सरस्वती
12. श्रौतयज्ञों का संक्षिप्त परिचयः, पं0 युधिष्ठिर मीमांसक, रेवली, सोनीपत, हरियाणा

आधारभूतपत्रम् (Core paper) **पूर्णाङ्कः -100**

MSA-C112 संस्कृतव्याकरणम् (Sanskritavyakaranam) सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Coursee) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (Total Credit - 06)**

खण्डः (Section) - 1 - संज्ञा-सन्धि-अजन्तपुँल्लिंग-स्त्रीलिंग-नपुंसकलिंग-प्रकरणानि

खण्डः (Section) – 2 - भ्वाद्यादिगण-कारकप्रकरणानि

खण्डः (Section) – 3 - महाभाष्यम्-पस्पशाह्निकम्

खण्डः (Section) –4 – संगणकविज्ञानम्

पाठ्यक्रमोद्देश्यम् – छात्राः संस्कृतव्याकरणस्य समृद्धपरम्परया परिचिताः स्युर्येन तेषां संस्कृतज्ञानं लेखनादिकञ्च विशुद्धं स्यादित्युद्दिश्य पाठ्यक्रमे व्याकरणशास्त्रस्यावश्यकतथ्यानां संज्ञासन्धिकारकारकक्रियारूपादीनां अध्ययनं समाविष्टम् ।

पाठ्यक्रम –अध्ययनपरिणामाः (Course Outcomes)

- अस्य पत्रस्य पठनान्तरं छात्राः संस्कृतभाषासंन्धिज्ञाने प्रवीणाः भविष्यन्ति।
- कारकविभक्तिधातुरूपज्ञानेन संस्कृतभाषाकुशलाः भविष्यन्ति ।
- व्याकरणशास्त्रस्ज्ञानेन वेदरक्षणसमर्थाः सन्तःविश्वसमस्याः समाधास्यन्ति ।

घटकानुसारविभागः (Unit- Wise- Division)

खण्डः (Section) – 1 संज्ञा-सन्धि-अजन्तपुँल्लिंग-स्त्रीलिंग-नपुंसकलिंग-प्रकरणानि

घटकम् (Unit) - 1- संज्ञा-प्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी,वरदराजाचार्यः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः

घटकम् (Unit) - 2- सन्धि- प्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी,वरदराजाचार्यः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः

घटकम् (Unit) - 3- अजन्तपुँल्लिंग-स्त्रीलिंग-नपुंसकलिंग-प्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी,वरदराजाचार्यः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः
अजन्तपुँल्लिंगप्रकरणतः - राम-सर्व-हरि-शब्दाः (लघुसिद्धान्तकौमुदी,वरदराजाचार्यः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः
अजन्तस्त्रीलिंगप्रकरणतः - रमा- सर्वा- मति-शब्दाः (लघुसिद्धान्तकौमुदी,वरदराजाचार्यः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः
अजन्तनपुंसकलिंगप्रकरणतः - ज्ञान-वारि-दधि-शब्दाः (लघुसिद्धान्तकौमुदी,वरदराजाचार्यः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः

खण्डः (Section) – 2 भ्वाद्यादिगण-कारकप्रकरणानि

घटकम् (Unit) - 1- भ्वाद्यादिगणप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी, वरदराजाचार्यः)
भ्वादिगणस्य भू-एध-धातू अन्येषां नवगणानां च प्रथमो धातुः। सूत्र-व्याख्या, प्रयोगाणां सिद्धिः

घटकम् (Unit) - 2- कारकीयः (महर्षिदयानन्दः) सूत्र-व्याख्या, प्रयोगशुद्धिः/अशुद्धिः

खण्डः (Section) – 3 महाभाष्यम्- पस्पशाह्निकम्

घटकम् (Unit) - 1- प्रारम्भतः सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे- वार्तिकपर्यन्तम्-व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्नाः

घटकम् (Unit) - 2- उक्ताद् अन्तपर्यन्तम्- व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्नाः

खण्डः (Section) –4

संगणकविज्ञानम्

घटकम् (Unit) –1 WINDOW, MS WORD, POWER POINT, GOOGLE APPLICATIONS सामान्यपरिचयोऽनुप्रयोगश्च

संस्तुतग्रन्थाः-

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी- (वरदराज), भैमीव्याख्या- व्याख्याकार भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली।
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी- धरानन्द शास्त्री घिल्डियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
3. लघुसिद्धान्तकौमुदी- (वरदराज), व्याख्याकार डॉ सत्यपाल सिंह, दिल्ली।
4. कारकीयः- स्वामी दयानन्दः, परोपकारिणी सभा, अजमेर, राजस्थान
5. कारक-प्रकरण (सिद्धान्तकौमुदीस्थ) व्याख्याकार, श्री निवास शास्त्री, साहित्यभण्डार, मेरठ।
6. महाभाष्यम्- पं0 युधिष्ठिर मीमांसक, रेवली, सोनीपत
7. महाभाष्यम्- पं0 चारुदेव शास्त्री
8. महाभाष्यम्- डॉ0 भीमसिंह वेदालंकार

आधारभूतपत्रम् (Core paper) **पूर्णाङ्कः -100**

MSA-C113 **भारतीयदर्शनम्** (Bharatiya-darshanam)

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Coursee) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (Total Credit - 06)**

खण्डः (Section) -1- वेदान्तसारः

खण्डः (Section) -2- सांख्यकारिका

खण्डः (Section) - 3- दर्शनशास्त्रस्य इतिहासः

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् -

संस्कृतवाङ्.मयान्तर्गतगहनदार्शनिकसिद्धान्तैः छात्राणां परिचयकरणमेवास्य पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्। छात्राणामाध्यात्मिकज्ञानोन्नतये परमपुरुषार्थरूपमोक्षसिद्धये वेदान्तनिहितहितसाधकज्ञानावबोधाय, सांख्यदर्शनप्रतिपादितप्रकृतिपुरुषविवेकसूष्ट्युत्पत्तिरहस्यादीनां ज्ञानद्वारा छात्रेभ्यः धार्मिकाध्यात्मिकजीवनयापनाय प्रेरयितुम् च पाठ्यक्रमोऽयं एम . ए. परीक्षायां नियोजितः ।

पाठ्यक्रम –अध्ययनपरिणामाः (Course Outcomes) –

- अस्य पत्रस्य अध्यनेन छात्राः भारतीयदर्शनप्रतिपादित-तत्वमीमांसा-प्रमाणमीमांसा-आचारमीमांसायाःज्ञानं प्राप्स्यन्ति।
- अनेन छात्राणां जीवने तात्विकदृष्टिरविर्भविष्यति छात्राः जीवनस्य परमलक्ष्यं प्राप्तुं प्रभविष्यन्ति ।
- अनेन छात्राणां आचारव्यवहाराः दर्शनज्ञानपरिपूताःभविष्यन्ति एवम् उत्कृष्टसमाजस्य निर्माणं भविष्यति ।
- योगशास्त्रनिपुणाः छात्राः योगस्य प्रशिक्षणेन धनं प्रतिष्ठां आत्मानन्दञ्च प्राप्स्यन्ति ।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) - 1 वेदान्तसारः

घटकम् (Unit) -1 - प्रारम्भतः ....एवं वस्तून्यवस्त्वारोपः अध्यारोपः सामान्येन प्रदर्शित इतिपर्यन्तम्- (व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्नाः)

घटकम् (Unit) -2 - इदानीं प्रत्यगात्मनि इदम् इदमयमयमारोपयतीति विशेषत उच्यते इत्यतः...........ग्रन्थसमाप्तिपर्यन्तम् - (व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्ना)

खण्डः (Section) -2 सांख्यकारिका

घटकम् (Unit) -1 - प्रथमकारिकातः 23 तमाकारिकापर्यन्तम् (व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्नाः)

घटकम् (Unit) -2 - 24 कारिकातः 50 तमाकारिकापर्यन्तम् (व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्नाः)

घटकम् (Unit) -3 - 51 कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम् (व्याख्या एवं आलोचनात्मकप्रश्नाः)

खण्ड◌ः (Section) –3 दर्शनशास्त्रस्य इतिहासः

घटकम् (Unit) –1- आस्तिक-नास्तिक-दर्शानानां सामान्यः परिचयः

संस्तुतग्रन्थाः -

1. वेदान्तसार- बदरीनाथ शुक्ल, वाराणसी
2. वेदान्तसार- राममूर्ति शर्मा, दिल्ली।
3. वेदान्तसार- गजानन शास्त्री, मुसलगाँवकर, वाराणसी।
4. वेदान्तसार(सदानन्द) - डॉ0राममूर्ति शर्मा
5. सांख्यकारिका- सम्पादक, डॉ0आद्या प्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद।
6. सांख्यतत्त्वकौमुदीप्रभा- गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी।
7. सांख्यकारिका(ईश्वरकृष्ण) - बृजमोहन चतुर्वेदी
8. भारतीयदर्शनम्- बलदेव उपाध्याय
9. भारतीय दर्शन का इतिहास- जयदेव वेदालंकार
10. Indian Philosophy vol. I, II S.
11. History of Indian Philosophy, vol I, V.S.N. Das Gupta

आधारभूतपत्रम् (Core paper) **पूर्णाङ्कः -100**

MSA-C114 संस्कृतकाव्यं नाटकञ्च (Sanskritakavyam natakancha)

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Coursee) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (Total Credit - 06)**

खण्डः (Section) - 1- मेघदूतम् (पूर्वमेघः)

खण्डः (Section) - 2- नैषधीयचरितम् (प्रथमः सर्गः)

खण्डः (Section) - 3- उत्तररामचरितम् (1-3 अङ्काः)

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् – पाठ्यक्रमस्यास्योद्देश्यं छात्राणां संस्कृतश्रव्यकाव्यपरिचयकरणं वर्तते । संस्कृतस्य प्रसिद्ध कविभिर्महाकविभारविकालिदासभवभूत्यदिभिः प्रतिपादितकाव्यसौन्दर्यस्य तथा च तत्र प्रतिपादितमानवमूल्यानां ज्ञानं छात्रेषु समृद्धं स्यादिति मत्वाऽस्माभिर्नियोजितोऽयं पाठ्यक्रमः एम.ए. कक्षायाम् ।

पाठ्यक्रम –अध्ययनपरिणामाः (Course Outcomes) –

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः संस्कृतकाव्यनाटकानां साहित्यिकवैशिष्ट्यं ज्ञास्यन्ति ।
- अनेन काव्यप्रतिपादित आचारव्यवहाराणां ज्ञानं लप्स्यन्ते ।
- एतेन छात्रेषु मानवीयमूल्यानि प्रकृतिप्रेमादिभावनाः वर्धिष्यन्ते ।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) -1 मेघदूतम् (पूर्वमेघः)

घटकम् (Unit) -1- घटकम् (Unit)-1- कवेः परिचयः (कृतित्वं व्यक्तित्वं च)

घटकम् (Unit) -2- प्रथमश्लोकतः त्रिंशत्-श्लोकपर्यन्तम् (पद्यस्य अनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

घटकम् (Unit) -3- एकत्रिंशत् - श्लोकतः समाप्तिपर्यन्तम् (पद्यस्य अनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

खण्डः (Section) -2 नैषधीयचरितम् (प्रथमः सर्गः)

घटकम् (Unit) -1- घटकम् (Unit)-1- कवेः परिचयः (कृतित्वं व्यक्तित्वं च)

घटकम् (Unit) -2- प्रारम्भत द्वात्रिंशत्श्लोकपर्यन्तम् (1-32 श्लोकाः) (पद्यस्य अनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

घटकम् (Unit) -3- षड्सप्ततिश्लोकतः चतुरुत्तरशतश्लोकपर्यन्तम् (76-104 श्लोकाः) (पद्यस्य अनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

घटकम् (Unit) -4- विंशत्युत्तरशतश्लोकतः समाप्तिपर्यन्तम् (120-145 श्लोकाः) (पद्यस्य अनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

खण्डः (Section) -3 उत्तररामचरितम् (1-3 अङ्काः)

घटकम् (Unit)-1- कवेः परिचयः (कृतित्वं व्यक्तित्वं च)

घटकम् (Unit)-2- प्रथमः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

घटकम् (Unit)-3- द्वितीयः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

घटकम् (Unit)-4- तृतीयः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

संस्तुतग्रन्थाः-

1. मेघदूतम्- शिवराज शास्त्री 2. मेघदूतम्- सम्पादक- एम0 आर0 काले, मोतीलाल बनारसी दास, दिल्ली।

3. मेघदूतम्- संजीवनी टीका सहित, निर्णय सागर प्रेस, मुम्बई 4. कालिदास दर्शन- शिवप्रसाद भारद्वाज

5. नैषधचरितम्- सम्पादक, आचार्य शेषराज शर्मा रेग्मी, वाराणसी।

6. नैषधचरितम्- 'जीवातु' मणिप्रभा' संस्कृत- हिन्दी टीका सहित, वाराणसी।

7. नैषधचरितम्- सम्पादक, शिवराज शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।

8. उत्तररामचरितम्- व्याख्याकार, वीर राघव, वाराणसी।

9. भवभूति और उनकी नाट्यकला- अयोध्या प्रसाद सिंह

10. संस्कृत काव्यकार- डॉ0 हरिदत्त शास्त्री

11. संस्कृतसाहित्यविमर्शः- द्विजेन्द्रनाथशास्त्री

एम0ए0संस्कृतम्(प्रथमं वर्षम्)

M.A. Sanskrit (Previous)

विस्तृतः पाठ्यक्रमः

Detail of the Core Course for Sanskrit

सत्रम् - द्वितीयम्

Semester -II

आधारभूतपत्रम् (Core paper)

MSA-C211**वैदिकसाहित्यम्** (Vaidika-sahityam)

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः 06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः (Section) - 1- ऋग्वेदीयसूक्तानि

खण्डः (Section) - 2- अथर्ववेदः (भूमिसूक्तम्, ब्रह्मचर्यसूक्तम्)

खण्डः (Section) -3- यजुर्वेदसामवेदौ

खण्डः (Section) - 4- कठोपनिषद् (प्रथमवल्ली) प्रमुखसंस्काराश्च

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्य लक्ष्यं ऋग्वेदीयप्रमुखसूक्तानां ज्ञानमथर्ववेदीय पृथिवीसूक्त ब्रह्मचर्यसूक्तप्रतिपादितं राष्टभक्तिब्रहमचर्यमहिम्नोश्च ज्ञानप्रदानं विद्यते। यजुर्वेदीयसामवेदीयप्रमुखमन्त्राणां ज्ञानेन छात्राणां जीवनोन्नतिविधानञ्च विद्यते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनान्तरं छात्राः वेदचतुष्टयवर्णितविविधज्ञानं लप्स्यन्ते। ब्रह्मचर्यमहिम्ना अनाचारनिर्वृत्तिर्भविष्यति वैदिकराष्ट्रभक्तिभावनया च छात्राः राष्ट्रभक्ताः भविष्यन्ति
- मरणोत्तरंजीवनं ज्ञात्वा नित्यतत्वप्राप्तये यतिष्यन्ते,तेन च तेषां जीवनं रागदेषरहितं जीवनं श्रेष्ठराष्ट्रनिर्माणम् भविष्यन्ति।
- संस्काराणां ज्ञानेन श्रेष्टमानवानां निर्माणं भविष्यति तेन च श्रेष्टराष्ट्रनिर्माणं भविष्यति।

घटकानुसारविभागः (Unit- Wise- Division)

खण्डः (Section) - 1

ऋग्वेदीयसूक्तानि

घटकम् (Unit) - 1- ऋग्वेदीयसूक्तानि- अग्निः1/1, विष्णुः1/154, उषा 3/61, सोमः 9/80, ज्ञानम् 10/70

घटकम् (Unit)- 2- ऋग्वेदीयसूक्तानि- यमः10/14, अक्षः 10/34, पुरुषः, 10/06 नासदीयः 10/12

खण्डः (Section) - 2

अथर्ववेदः (भूमिसूक्तम्, ब्रह्मचर्यसूक्तम्)

घटकम् (Unit) - 1- भूमिः (पृथिवी)- सूक्तम् (प्रारम्भिकाः 20 मन्त्राः)

घटकम् (Unit) - 2- ब्रह्मचर्यसूक्तम् (प्रारम्भिकाः 10 मन्त्राः)

खण्डः (Section) - 3

यजुर्वेदसामवेदौ

घटकम् (Unit) - 1- यजुर्वेदः - षोडशाध्यायस्य प्रथमदशमन्त्राः, शिवसंकल्पमन्त्राः (34.1-6)

घटकम् (Unit) - 2-सामवेदः (पवमानकाण्डः पूर्वार्चिकः)- अध्यायः 5, खण्डः 1-2)

खण्डः (Section) - 4

कठोपनिषद् (प्रथमवल्ली), प्रमुखसंस्काराश्च

घटकम् (Unit) - 1- कठोपनिषदः प्रथमावल्ली

घटकम् (Unit) - 2-प्रमुखसंस्कारेषु गर्भाधान-पुंसवन-नामकरण-अन्नप्राशन-मुण्डन-उपनयन-विवाह-संस्काराणां विधयः तेषां वैज्ञानिकता च।

टिप्पणी- उक्तसर्वेषु खण्डेषु व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. ऋक्-सूक्त-मञ्जूषा (ऋषि दयानन्द एवं आचार्य सायण भाष्य युक्त) - प्रो0 महावीरः, गु0का0वि0वि0, हरिद्वार, सत्यम् पब्लिशिंग हाऊस, एन0 - 3/25मोहन गार्डन, नई दिल्ली।

2. ऋक्सूक्तसंग्रहः, कृष्णकुमार एवं हरिदत्तशास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।

3. ऋग्वेदीय-सूक्त-मंजरी- डॉ0निगम शर्मा।
4. यजुर्वेदभाष्यम्- महर्षि दयानन्दः।
5. वेदभाष्यकारों की वेदार्थ-प्रकियायें- डॉ0 रामनाथ वेदालंकार।
6. सायण, दयानन्द, ग्रिफिथ आदीनां वेदभाष्याणि।
7. संस्कारविधि, स्वामी दयानन्द सरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर
8. संस्कारचन्द्रिका, डा० सत्यव्रत सिद्धान्तालंकार, गोविन्दराम हासानन्द, दिल्ली

आधारभूतपत्रम् (Core paper)
MSA-C212 व्याकरणं भाषा-विज्ञानञ्च
(Vyakaranam Bhasha-vigyanancha)

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः 1 (Section) - 1- लघुसिद्धान्तकौमुदी (वरदराजाचार्यः)

खण्डः 2 (Section) - 2- भाषाविज्ञानम्पाणिनीय-वर्णोच्चारणशिक्षा च

खण्डः 3 (Section) - 3-संगणकविज्ञानम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यं संस्कृतव्याकरणगत पूर्वकृदन्ततद्धितसमासप्रकरणानां ज्ञानप्रदानं विद्यते। वर्णानां विशुद्धोच्चारणज्ञानं भाषावैज्ञानिकतथ्यानाञ्च च ज्ञानप्रदानं विद्यते येन छात्राः संस्कृतभाषायां प्रावीण्यं प्राप्नुयुः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य अध्यनेन छात्राः संस्कृतव्याकरणे दक्षतां प्राप्स्यन्ते।
- भाषवैज्ञानिकविविधतथ्यं ज्ञास्यन्ति अनेन च भाषिकभेदभावस्य अल्पता भविष्यति।
- संगणकज्ञानेन संस्कृते संगणकस्य अनुप्रयोगः छात्राणां कौशलश्च वर्धिष्यते।

घटकानुसारविभागः (Unit- Wise- Division)

खण्डः (Section) - 1 लघुसिद्धान्तकौमुदी, वरदराजाचार्यः

घटकम् (Unit) - 1- पूर्वकृदन्तप्रकरणम्

घटकम् (Unit) - 2- तद्धितप्रकरणम् (शैषिकप्रकरणपर्यन्तम्)

घटकम् (Unit) - 3- समासप्रकरणम्

खण्डः (Section) -2 भाषाविज्ञानम्, वर्णोच्चारणशिक्षा (पाणिनिमुनिः) च

घटकम् (Unit) -1- भाषायाः परिभाषा, उत्पत्तिः, विकासश्च। भाषापरिवर्तनं तद्भेदाश्च। भाषापरिवर्तनस्य कारणानि। भाषापरिवाराः। भारोपीयपरिवारस्य भाषागताः प्रमुखाः शाखाः तद्वैशिष्ट्यानि च। परिवारमूलकम् आकृतिमूलकं च भाषाणां वर्गीकरणम्। संस्कृतभाषा वैदिकी लौकिकी च।

घटकम् (Unit) –2- अर्थविज्ञानम्- अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि दिशश्च।

घटकम् (Unit)-3- वर्णोच्चारणशिक्षा- वर्णध्वनिविज्ञानम्- वर्णानाम् उच्चारणस्थान-करण-आभ्यन्तर-बाह्य-प्रयत्नाः, वर्णक्रमस्य विज्ञानम्, ध्वनीनां ध्वन्यात्मकं वर्गीकरणम्।

खण्डः (Section) –3 संगणकविज्ञानम्

घटकम् (Unit) –1. DBMS (Database Management system),Web Technology (HTML),Programming Language (C) इत्येषां सामान्यपरिचयोऽनुप्रयोगश्च

घटकम् (Unit) –2.Digital पुस्तकालयस्य परिचयः, टङ्कणाभ्यासः (यूनिकोडफॉण्ट-द्वारा)

संस्तुतग्रन्थाः-

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी- (वरदराज), भैमीव्याख्या- व्याख्याकार भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली।
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी- धरानन्द शास्त्रीघिल्डियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
3. भाषा और भाषिकी, देवीशंकर द्विवेदी, हरियाणा साहित्य अकादमी, चण्डीगढ़।
4. सामान्य भाषा-विज्ञान- बाबूराम सक्सेना। 5. भाषा विज्ञान(तुलनात्मक भाषाशास्त्र)- मंगलदेवः शास्त्री।
6. भाषाविज्ञानम्- कर्णसिंहः। 7. भाषाविज्ञानम्- भोलानाथः तिवारी।8. वर्णोच्चारण शिक्षा(पाणिनि)- स्वामी दयानन्दः
9. महर्षि-पाणिनि-विरचित शिक्षाशास्त्र(शिक्षातत्त्वालोकभाष्योपेत), भाष्यकार- पं0 उदयनाचार्य, प्रकाशक- रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत, हरयाणा

आधारभूतपत्रम् (Core paper)
MSA-C213 भारतीय-दर्शनम्
(Bharateeya-Darshanam)

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)
सकल-अर्जिताधिभारः 06 (TotalCredit - 06)

खण्डः (Section) - 1- तर्कभाषा

खण्डः (Section) - 2-योगदर्शनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्-

अस्य पाठ्यक्रमस्य माध्यमेन छात्राणां तर्कशक्तेः सम्वर्द्धनं भारतीयदर्शनशास्त्रपरम्परायाः तद्गतविविधज्ञानविज्ञानस्य परिचयप्रदानञ्च विद्यते। योगदर्शनाध्ययनेन दिव्यजीवननिर्माणाय मोक्षाधिगमाय च प्रशिक्षणप्रदानं वर्तते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः (Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य अध्यनेन छात्राःसत्यासत्यनिर्णये समर्थाः भविष्यन्ति । छात्राणां तर्कशक्तिर्वर्धिष्यते अनेन छात्राणां सत्कर्मषु सदाचारेषु एव प्रवृत्तिर्भविष्यति।
- अष्टांगयोगशिक्षया छात्राणां जीवनं दिव्यं भविष्यति मोक्षप्राप्त्या च जीवनस्य सकलदुखनिर्वृत्तिर्भविष्यति।
- योगशास्त्रनिपुणाः छात्राः योगस्य प्रशिक्षेण धनं प्रतिष्ठां आत्मानन्दञ्च प्राप्स्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1 तर्कभाषा

घटकम् (Unit) -1- प्रारम्भतः प्रत्यक्षप्रमाणपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -2- अनुमानलक्षणात् प्रामाण्यवादपर्यन्तम्

खण्डः(Section) –2 योगदर्शनम्

घटकम् (Unit) –1- प्रथमद्वितीयपादौ

घटकम् (Unit) –2- तृतीयचतुर्थपादौ

टिप्पणी- उक्तसर्वेषु खण्डेषु व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. तर्कभाषा,व्याख्याकारः, श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ। 2. तर्कभाषा,गजाननशास्त्रीमुसलगाँवकरः, चौखम्बा, वाराणसी।

3. पातञ्जलयोगदर्शनम्,व्याख्याकारः, ब्रह्मलीन मुनि, चौखम्बा, वाराणसी\

4. पातञ्जलयोगदर्शनम्,व्याख्याकारः, स्वामी हरिहरानन्द आरण्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

5. पातञ्जल-योग-प्रदीपः,व्याख्याकारः- ओमानन्दतीर्थः, गीताप्रेस, गोरखपुर

6. योगदर्शनम् (विद्योदयभाष्यम्),आचार्य उदयवीर शास्त्री, सुकीर्ति पब्लिकेशन्स, 41मेधा अपार्टमेन्ट्स मयूर विहार-1नई दिल्ली 91

7. योगदर्शनभाष्य, पं0 राजवीर शास्त्री, आर्षसाहित्यप्रचार ट्रस्ट, दिल्ली

8. भारतीयदर्शनम्- बलदेव उपाध्याय

9. भारतीय दर्शन का इतिहास- जयदेव वेदालंकार

10. Indian Philosophy vol. I, II S.11. History of Indian Philosophy, vol I, V.S.N. Das Gupta

आधारभूतपत्रम् (Core paper) **पूर्णाङ्कः -100**

MSA-C214 संस्कृतकाव्यशास्त्रम्

(Sanskrit-Kavyashastram)

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः (Section) - 1- काव्यप्रकाशः

खण्डः (Section) - 2- काव्यप्रकाशः

खण्डः (Section) - 3- काव्यप्रकाशः

खण्डः (Section) - 4- ध्वन्यालोकः

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्-

अस्य पत्रस्य लक्ष्यमस्ति छात्रेभ्यः संस्कृतकाव्यपरम्परायाः काव्यशास्त्रगतानां काव्यस्वरूपशब्दशक्ति-काव्यगतविविधगुणदोषालंकाराणाञ्च ज्ञानप्रदानम्, येन छात्राः संस्कृतकाव्यशास्त्रज्ञाने पारङ्गताःस्युः ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अनेन छात्राः काव्यशास्त्रीयपाण्डित्यं लप्स्यन्ते ।
- छात्राणां सौन्दर्यबोधभावना परिष्कृता भविष्यति ।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section)– 1काव्यप्रकाशः

घटकम् (Unit) – 1 - प्रथमः द्वितीयः उल्लासः

घटकम् (Unit) – 2 - चतुर्थ उल्लासः (27 कारिकापर्यन्तम्)

खण्डः (Section)– 2काव्यप्रकाशः

घटकम् (Unit) – 1 - सप्तम उल्लासः

घटकम् (Unit) – 2 - अष्टम उल्लासः

खण्डः (Section) - 3काव्यप्रकाशः

घटकम् (Unit) – 1 - नवमदशमौ उल्लासौ – अलंकाराः -अनुप्रासः, यमकः, श्लेषः, उपमा, उत्प्रेक्षा, सन्देहः, रूपकम्, अपह्नुतिः, समासोक्तिः, निदर्शना

घटकम् (Unit) – 2 - दशम उल्लासः – अलंकाराः - अप्रस्तुतप्रशंसा, अतिशयोक्तिः, दीपकः, तुल्ययोगिता, विभावना, विशेषोक्तिः, अर्थान्तरन्यासः, भ्रान्तिमान्, संसृष्टिः, संकरः।

खण्डः (Section) - 4 ध्वन्यालोकः

घटकम् (Unit) – 1 - प्रथम उद्द्योतः

टिप्पणी- प्रथमद्वितीयचतुर्थखण्डेषु व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।
तृतीयखण्डे लक्षणोदाहरणानि प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. काव्यप्रकाशः- टीकाकार वामन झलकीकार, भण्डारकर, ऑरियण्टल, रिसर्च इन्सटीट्यूट, पूना।

2. काव्यप्रकाशः- व्याख्याकारः, आचार्य विश्वेवर, ज्ञानमण्डल लिमिटेड, वाराणसी।

3. काव्यप्रकाशः- सम्पादकः, श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।

4. काव्यप्रकाशः- अंग्रेजी नोटस् सहित, गजेन्द्र गड़कर।

5. ध्वन्यालोकः(लोचनसहितः) - व्याख्याकार, रामसागर त्रिपाठी, दिल्ली।

6. ध्वन्यालोकः(लोचनसहितः) - व्याख्याकार- आचार्य जगन्नाथ पाठक, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।

7. ध्वान्यालोकः- व्याख्याकारः, आचार्य विश्वेश्वरः, ज्ञानमण्डल लिमिटेड वाराणसी।

8. आनन्दवर्धनः- रेवाप्रसादः द्विवेदी, मध्यप्रदेश अकादमी, भोपाल।

9. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास- पी0वी0काणे।

10. हिस्ट्री ऑफ संस्कृत पॉएरिक्स- एस0के0डे।

11. भारतीयसाहित्यशास्त्रम्- बलदेव उपाध्यायः।

एम0 ए0संस्कृतम्(द्वितीयं वर्षम्)
M.A. Sanskrit (Final)

तृतीयं सत्रम्
(Third Semester)

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा
(Outlines of the Syllabus)

आधारभूतपत्रद्वयम् (Core Papers- 2) वेद-व्याकरण-दर्शन-साहित्य ादिषु चतुर्षु वर्गेषु कमपि एकं वर्गमाश्रित्य पत्रद्वयमध्येतव्यम्
अनिवार्ये पत्रेसमस्तछात्राणां कृते (Compulsory two papers for students)

वर्ग:(क) वेद: Group : (A) - Veda

MSA-C311 ऋग्वेद: सामवेदश्च
Rgvedah Samavedashcha

पूर्णाङ्क: -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समय: - 03 होरा: (Time : 3 Hours)

प्रस्तावित: पाठ्यक्रम: (Prescribed Course)
सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)

खण्ड: (Section)- 1- ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका

खण्ड: (Section)- 2- ऋग्वेद:

खण्ड: (Section)- 3- सामवेद संहिता

पाठ्यक्रमस्योसद्देश्यम्-

अस्य पत्रस्योद्देश्यं वर्तते छात्रेभ्य: वैदिकज्ञानविज्ञानप्रदानम् । ऋग्वेदीयप्रसिद्धसूक्तप्रतिपादिततथ्यानां बोधनं सामवेदीयविविधतथ्यानां ज्ञानप्रदानमञ्च ।

पाठ्यक्रमस्य-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes) -

- अस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्रा: वैदिकसाहित्यस्य ज्ञानेन परिचिता: भविष्यन्ति ।
- ऋग्वेदीयसामवेदीयं ज्ञानं संप्राप्य छात्राणां जीवनं सन्मार्गगं भविष्यति ।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्ड: (Section)- 1 ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका

घटकम् (Unit) - 1- ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका (वेदोक्तधर्म:, राजप्रजाधर्म:, पृथिव्यादिलोकभ्रमणं, ग्रन्थप्रामाण्याप्रामाण्य-विषय:)

खण्ड: (Section)- 2 ऋग्वेद:

घटकम् (Unit) -1-ऋग्वेद:-सूर्यसूक्तम् 1/115, सोमसूर्याविवाह: 10/85, वृष्टियज्ञ: 10/98, अरण्यानीसूक्तम् 10/46, श्रद्धासूक्तम् 10/15

घटकम् (Unit) -2- ऋग्वेद:- विश्वामित्र-नदी सूक्तम् 3/33, यम-यमी सूक्तम् 10/10, पुरूरवा-उर्वशीसूक्तम् 10/95, सरमा-पणिसंवाद: 10/108

खण्ड: (Section)- 3 सामवेद संहिता

घटकम् (Unit) -1- सामवेद संहिता (पूर्वाचिक:) आग्नेयकाण्डम् (1-10मन्त्रा:) आरण्यकाण्डम् (586-626 मन्त्रा:) ऐन्द्रकाण्डम् (135-144मन्त्रा:), महानाम्नी आर्चिक: सम्पूर्ण:

टिप्पणी- उक्तसर्वेषु खण्डेषु व्याख्यात्मका: आलोचनात्मकाश्च प्रश्ना: प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्था:-

1. ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका- महर्षि: स्वामी दयानन्दसरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर
2. ऋग्वेदभाष्यम्- सायणाचार्य:, वैदिक संशोधन मण्डल, पुणे
3. ऋग्वेदभाष्यम्- महर्षि: स्वामी दयानन्दसरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर

4. ऋग्वेद का सुबोध भाष्य- श्रीपाद दामोदर सातवलेकर, बलसाढ, सूरत, पारडी(गुजरात)

5. सामवेद का आध्यात्मिकभाष्य- आचार्य रामनाथ वेदालङ्कार

MSA-C312 निरुक्तं वैदिकव्याकरणञ्च

Niruktam Vaidikavyakaranancha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः (Section)- 1-निरुक्तम्

खण्डः (Section)- 2-ऋक्प्रातिशाख्यम्

खण्डः (Section)- 3- सौवरः (स्वामी दयानन्दः)

पाठ्यक्रमस्योसद्देश्यम् - अस्य पत्रस्य लक्ष्यं निरुक्तवैदिकव्याकरणयोर्ज्ञानप्रदानं वर्तते । निरुक्तवैदिकव्याकरणयोर्गूढज्ञानेन छात्राः वेदव्याख्यानपद्धतिं जानीयुः ।

पाठ्यक्रमस्य-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्याध्ययनेन छात्राः मन्त्रार्थज्ञाने समर्थाः भविष्यन्ति ।
- लौकिकवैदिकव्याकरणयोर्भेदं ज्ञात्वा मन्त्राणां गूढभावज्ञाने समर्थाः भविष्यन्ति ।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section)- 1निरुक्तम्

घटकम् (Unit) - 1- निरुक्तम्- तृतीयोऽध्यायः(सिद्धान्तपक्षः, व्याख्या निबन्धश्च)

घटकम् (Unit) - 2- निरुक्तम्- सप्तमोऽध्यायः(सिद्धान्तपक्षः, व्याख्या निबन्धश्च)

घटकम् (Unit) -3- निर्वचनम् (निर्धारिताध्यायेभ्यः)

खण्डः (Section)- 2ऋक्प्रातिशाख्यम्

घटकम् (Unit) -1-ऋक्प्रातिशाख्यम् (प्रथमः पटलः)

खण्डः (Section)–3सौवरः (स्वामी दयानन्दः)

घटकम् (Unit) -1-सौवरः

टिप्पणी- उक्तसर्वेषु खण्डेषु व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते ।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. निरुक्तम्- दुर्गभाष्यसहितम्, आनन्द ग्रन्थावली, पुणे
2. ऋप्रातिशाख्यम्-
3. सौवरः- महर्षिः स्वामी दयानन्दः सरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर

वर्ग :(ख) व्याकरणम् Group (B) Grammar

MSA-C313 व्याकरणपरम्परा महाभाष्यञ्च

Vyakaranaparampara Mahabhashyancha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)

खण्डः (Section)- 1- व्याकरणशास्त्रस्येतिहासः

खण्डः (Section)- 2- व्याकरणमहाभाष्यम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्-

अस्य पत्रस्य उद्देश्यं वर्तते यत् छात्राः संस्कृत व्याकरणविषये पारंगताः भवन्तु। व्याकरणदर्शनस्य च ज्ञानं च प्राप्नुयुः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः संस्कृतभाषासम्भाषणे प्रवीणाः भविष्यन्ति।
- अस्य पत्रस्य माध्यमेन छात्राः व्याकरणदर्शनस्य विभिन्नाभिः विधाभिः परिचिता भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः (Section)– 1 व्याकरणशास्त्रस्येतिहासः

घटकम् (Unit) - 1-पाणिनिपूर्वपरम्परा- (काशकृत्स्नः, आपिशलिः, व्याडिः, शाकटायनः, शाकल्यः, स्फोटायनः)

घटकम् (Unit) -2- पाणिन्युत्तरपरम्परा- (पाणिनिः, कात्यायनः, पतञ्जलिः, जयादित्यः, वामनः, जिनेन्द्रबुद्धिः, हरदत्तः, भट्टोजिदीक्षितः)

घटकम् (Unit) - 3- पाणिनीयेतरपरम्परा- (कातन्त्रकारः, पाल्यकीर्तिः, भोजदेवः, हेमचन्द्रः, सारस्वतव्याकरणकारः, बोपदेवः)

खण्डः (Section)–2 व्याकरणमहाभाष्यम्

घटकम् (Unit) -1- व्याकरणमहाभाष्यम् (द्वितीयाह्निकस्य अइउण् सूत्रात् ऐऔच् सूत्रपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -2-व्याकरणमहाभाष्यम् (हयवरट् सूत्रादारभ्यः आह्निकान्तपर्यन्तम्)

टिप्पणी- प्रथमखण्डात् आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।
द्वितीयखण्डात् व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते ।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. व्याकरणमहाभाष्यम् (भाग-1) - वेदव्रत, हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, 1062।
2. महाभाष्यम् (प्रथमोभागः) युधिष्ठरमीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
3. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक1-5) -मथुरा प्रसाद मिश्र, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी।
4. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक1-2) हिन्दी व्याख्या, वेदप्रकाश विद्यावाचस्पति, मेहरचन्द लक्ष्मनदास-पब्लिकेशन्स, दिल्ली।
5. व्याकरणमहाभाष्य, विद्यानिधि हिन्दीव्याख्या- भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोधसंस्थान, कुरुक्षेत्र।
6. व्याकरणशास्त्र का इतिहास- युधिष्ठिरमीमांसकः, रेवली, सोनीपत, हरयाणा

MSA-C314 वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी

Vaiyakaranasiddhantakaumudi

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः (Section)- 1-वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी(भट्टोजिदीक्षितः)

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्-

अस्य पत्रस्य उद्देश्यं वर्तते यत् छात्राः स्त्रीप्रत्ययानां समासविषयस्य च ज्ञानं लभेरन्। व्याकरणशास्त्र विभिन्नानां महत्त्वपूर्णानां प्रकरणानां छात्राः ज्ञानं प्राप्नुयुः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः संस्कृतसाहित्ये पठने कुशलाः भविष्यन्ति।
- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः संस्कृतभाषाव्यवहारे कुशलाः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः (Section)– 1वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी(भट्टोजिदीक्षितः)

घटकम् (Unit) -1: स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम्

घटकम् (Unit) -2- समासप्रकरणम्-अव्ययीभावः, बहुव्रीहिः

घटकम् (Unit) -3- समासप्रकरणम्-तत्पुरुषः

घटकम् (Unit) - 4-समासप्रकरणम्-द्वन्द्वः, एकशेषः

घटकम् (Unit) -5- समासप्रकरणम्-सर्वसमासशेषप्रकरणम्, समासान्तप्रकरणम्, अलुक्समासप्रकरणम्, समासाश्रयविधिप्रकरणम्

टिप्पणी- उक्तसर्वेभ्यः खण्डेभ्यः व्याख्यात्मकाः शुद्धाशुद्धिप्रदर्शनात्मकाः, पदसिद्ध्यात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी(बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (पूर्वार्द्धम्) भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास
2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी(भाग1-2), व्याख्या गोपालदत्त पाण्डेय चौखम्बा सुरभारती, वारणसी।
3. वैयाकरण सिद्धान्तकौमुदी(समासप्रकरणम्), व्याख्या आचार्य जगदीश शास्त्रीतथा मधुबाला शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

वर्गः: (ग) भारतीयदर्शनम्Group (C) Indian Philosophy

MSA-C315 न्यायवैशेषिकदर्शनम्

Nyaya-Vaisheshikadarshanam

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः (Section)- 1-न्यायदर्शनम्
खण्डः (Section)- 2-वैशेषिकदर्शनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यमस्ति छात्रेभ्यः न्यायवैशेषिकदर्शनयोर्विशिष्टतथ्यानां बोधनं येन छात्राणां तर्कशक्तिः वर्धेत । भारतीयज्ञानपरम्परया च परिचिताः स्युः ।

पाठ्यक्रमस्य-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्यअध्ययनेन छात्राणां तर्कशक्तिः वर्धिष्यते सत्यासत्यनिर्णये च समर्थाः भविष्यन्ति।
- प्राचीनपरमाणुवादसिद्धान्तं पञ्चमहाभूतानाञ्च रहस्यं ज्ञास्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section)– 1 न्यायदर्शनम्

घटकम् (Unit) - 1- न्यायसूत्रम् (वात्सायनभाष्यसहितम्) प्रथमाध्यायस्य प्रथमाह्निकम्
घटकम् (Unit) -2-न्यायसूत्रम् (वात्सायनभाष्यसहितम्) प्रथमाध्यायस्य द्वितीयाह्निकम्
घटकम् (Unit) -3- न्यायसूत्रम् (वात्सायनभाष्यसहितम्) द्वितीयाध्यायस्य प्रथमाह्निकम्
घटकम् (Unit) -4- न्यायसूत्रम् (वात्सायनभाष्यसहितम्) द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयाह्निकम्

खण्डः (Section)– 2 वैशेषिकदर्शनम्

घटकम् (Unit) -1- वैशेषिकदर्शनम् (प्रशस्तपादभाष्यम्) द्रव्यनिरूपणप्रकरणम्

टिप्पणी- उक्तसर्वेषु खण्डेषु व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. न्यायसूत्रम्- (वात्सायनभाष्यसहितम्)
2. न्यायदर्शनम्- आचार्य उदयवीर शास्त्री
3. वैशेषिकदर्शनम्- आचार्य उदयवीरभाष्यम्
4. वैशेषिकदर्शनम् (प्रशस्तपादभाष्यम्)

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

MSA-C316 सांख्ययोगदर्शनम्
Sankhya-Yogadarshanam

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः (Section)- 1-सांख्यदर्शनम्

खण्डः (Section)- 2-योगदर्शनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यं वर्तते छात्रेभ्यः प्रकृतिपुरुषादिरहस्योद्बोधनम्। योग ज्ञानेन छात्राणां दिव्यजीवनं निर्माणमभिप्रेतं वर्तते।

पाठ्यक्रमस्य-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- छात्राणां दर्शनज्ञाने प्रगल्भता भविष्यति।
- योगज्ञानेन छात्राणां शारीरिकमानसिकात्मिकसंतापाः दूरीभविष्यन्ति।
- छात्राः आत्यन्तिकैकान्तिकदुखनिर्वृत्तये प्रवृत्ताः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section)– 1 सांख्यदर्शनम्

घटकम् (Unit) -1-सांख्यसूत्रप्रथमाध्यायःप्रारम्भतः80 सूत्रपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -2-सांख्यसूत्रप्रथमाध्यायः81 तःसमाप्तिपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -3-सांख्यसूत्रस्यद्वितीयोऽध्यायः

घटकम् (Unit) -4-सांख्यसूत्रस्यतृतीयोऽध्यायः

खण्डः (Section)– 2 योगदर्शनम्

घटकम् (Unit) -1- कैवल्यपादः

टिप्पणी- उक्तसर्वेषु खण्डेषु व्याख्यात्मकाः आलोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

१- सांख्यदर्शनम्, विद्योदयभाष्यम्उदयवीरशास्त्री
२- सांख्यदर्शनम्, ब्रह्ममुनिभाष्यम्
३- पातञ्जलयोगदर्शनम्- व्याख्याकारः, ब्रह्मलीन मुनि, चौखम्बा, वाराणसी।
४- पातञ्जलयोगदर्शनम्- व्याख्याकारः, स्वामी हरिहरानन्द आरण्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
५- पातञ्जल-योग-प्रदीप- ओमानन्दतीर्थः, गीताप्रेस, गोरखपुर
६- योगदर्शनम् (विद्योदयभाष्यम्) - आचार्य उदयवीर शास्त्री, सुकीर्ति पब्लिकेशन्स, 41मेधा अपार्टमेन्ट्स मयूर विहार-1नई दिल्ली 9

वर्ग: (घ) साहित्यम् Group (D) Literature

MSA-C317 नाटकं नाट्यशास्त्रञ्च
Natakam Natyashastrancha

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)

खण्डः (Section)- 1-मुद्राराक्षसं नाटकम्
खण्डः (Section)- 2-भरतनाट्यशास्त्रम्

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम्-

एतत् पत्रमाध्यमेन छात्रेभ्यः महाकवेः विशाखादत्तस्य व्यक्तित्वविषये ज्ञानप्रदानम्। छात्रेभ्यः मुद्राराक्षसनाटकमाध्यमेन तत्कालीनराजनीतेः विषये ज्ञानप्रदानं विद्यते। छात्रेभ्यः नाट्योद्भवस्वरूपविषये रंगमञ्चप्रेक्षागृहनिर्माणादिविषये ज्ञानप्रदानं वर्तते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राचीनराजनीतेः स्वरूपेण परिचिता भविष्यन्ति।
- विविधराजनैतिकतथ्यानां ज्ञानेन छात्राः सन्नायकाः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्ड: (Section) –1 मुद्राराक्षसं नाटकम्

घटकम् (Unit)-1- कवेः परिचयः (कृतित्वं व्यक्तित्वं च)
घटकम् (Unit) -2-प्रथमः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)
घटकम् (Unit)-3 द्वितीयः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)
घटकम् (Unit)-4 तृतीयः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)
घटकम् (Unit)-5 चतुर्थः अङ्कः (गद्यपद्ययोऽनुवादः व्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

खण्डः (Section) –2 भरतनाट्यशास्त्रम्

घटकम् (Unit)- 1 आचार्यभरतमुनेः परिचयः (कृतित्वं व्यक्तित्वं च)
घटकम् (Unit)- 2 प्रथमोऽध्यायः (कारिकाव्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)
घटकम् (Unit)- 3 द्वितीयोऽध्यायः (कारिकाव्याख्या, समालोचनात्मकप्रश्नाश्च)

संस्तुतग्रन्थाः-

1. मुद्राराक्षसनाटकम्, डॉ0 निरूपण विद्यालंकार, साहित्यभण्डार मेरठ
2. भरतनाट्यशास्त्रम्, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी

MSA-C318 गद्यं तस्येतिहासश्च

Gadyam Tasyetihasashcha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)

खण्डः –1 गद्यसाहित्येतिहासः

खण्डः –2 वासवदत्ता

खण्डः –3 शिवराजविजयम्

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम्-

अस्य पत्रस्य लक्षं विद्यते छात्रेषु गद्यसाहित्यविषये रुच्युत्पादनं प्रौढसंस्कृतगद्यज्ञानप्रदानं छात्रेभ्यः वासवदत्तायाः संस्कृतसाहित्यगतवैशिष्ट्यस्य ज्ञानप्रदानम्। शिवराजविजयस्य माध्यमेन तत्कालीनभारतदशाया बोधनम् संस्कृतोपन्यासविधायाश्च ज्ञानप्रदानं विद्यते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः संस्कृतगद्यसाहित्येन परिचिताः भविष्यन्ति।
- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः तत्कालीनभारतदशाभिः अवगताः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः: (Section) –1 गद्यसाहित्येतिहासः

घटकम् (Unit)- 1 (गद्यसाहित्यम्) दण्डी, सुबन्धुः, बाणभट्टः।

घटकम् (Unit)-2 (गद्यसाहित्यम्) अम्बिकादत्तव्यासः, पण्डिता क्षमाराव, डॉ0 रामशरणत्रिपाठी, विश्वेश्वरपाण्डेय।

खण्डः: (Section) –2 वासवदत्ता

घटकम् (Unit) –1प्रारम्भतः पादालक्तकरागरञ्जित इव खड्गो रराजपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -2–अथ स कदाचिदवसन्नायां यामवत्याम् इत्यतः मकरन्दोपदेशपर्यन्तम्

खण्डः (Section) –3 शिवराजविजयम् (प्रथमो निःश्वा सः)

घटकम् (Unit) –1 प्रारम्भतः ....मुने विलक्षणोऽयं भगवान् सकलकला.......इति कथयित्वा तूष्णीमवतस्थे - पर्यन्तम्।

घटकम् (Unit) – 2 अथ स मुनिः- भगवन्! धैर्येण प्रसादेन इत्यतः समाप्तिपर्यन्तम्।

टिप्पणी- प्रथमखण्डात् समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

द्वितीयतृतीयखण्डाभ्यां व्याख्यात्मकाः समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. वासवदत्ता, सुबन्धुः, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
2.शिवराजविजयम्, पं0अम्बिकादत्तव्यासः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी
3. संस्कृतसाहित्य का इतिहास, पं0बलदेव उपाध्याय, शारदा मन्दिर, काशी
4. संस्कृतसाहित्य का इतिहास, पं0वाचस्पति गैरोला, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
5. संस्कृतसाहित्येतिहासविमर्शः, पं0द्विजेन्द्रनाथः शास्त्री
6. संस्कृतसाहित्य का इतिहास, डॉ0 कपिलदेव द्विवेदी

DISCIPLINE SPECIFIC ELECTIVE (DSE)Optional Papers

विषयसम्बद्ध-वैकल्पिकपत्राणि

वैकल्पिकपत्रसमूहः - अस्मात् पत्रद्वयं छात्रैः चेतव्यम्

MSA-E311 शास्त्रीयं वाङ्मयम्
Shastriyam Vanmayam

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः**(Section)** –1 मनुस्मृतिः, द्वितीयोऽध्यायः , सप्तमेऽध्याये दुर्गप्रकरणपर्यन्तम्

खण्डः **(Section)**–2 कौटिल्य-अर्थशास्त्रम्(प्रथमाधिकरणस्य गूढपुरुषपर्यन्तम्)

खण्डः **(Section)**–3 याज्ञवल्क्यस्मृतिः- व्यवहाराध्यायस्य प्रथमतः द्वादशप्रकरणपर्यन्तम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्षं विद्यते विविधशास्त्राणां ज्ञानप्रदानम्, तद्गतसामाजिकनियमानाम् आचारव्यवहाराणां च परिचयप्रदानम्, कौटिल्यार्थशास्त्रस्य विविधराजनैतिकार्थव्यवस्थायाश्च ज्ञानप्रदानं विद्यते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राणां छात्रजीवनस्य विविधाः समस्याः समाधास्यन्ते,अध्यापकछात्रयोःसम्बन्धः दृढतरो भविष्यति।
- विविधराजनैतिकतथ्यानां ज्ञानेन छात्राः सन्नायकाः भविष्यन्ति।
- छात्राः सद्व्यवहारयुताः सन्तः श्रेष्ठराष्ट्रनिर्माणे सहयोगिनो भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः: (Section) –1 मनुस्मृतिः द्वितीयोऽध्यायः, सप्तमेऽध्याये दुर्गप्रकरणपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) –1मनुस्मृतिः, द्वितीयोऽध्यायः
घटकम् (Unit) -2–सप्तमेऽध्याये दुर्गप्रकरणपर्यन्तम्

खण्डः: (Section) –2कौटिल्य-अर्थशास्त्रम्

घटकम् (Unit) –1 प्रथमाधिकरणस्य गूढपुरुषपर्यन्तम्

खण्डः (Section) –3 याज्ञवल्क्यस्मृतिः

घटकम् (Unit) –1 व्यवहाराध्यायस्य प्रथमतः चतुर्थप्रकरणपर्यन्तम्
घटकम् (Unit) –1व्यवहाराध्यायस्य पञ्चमतः अष्टमप्रकरणपर्यन्तम्
घटकम् (Unit) –2 व्यवहाराध्यायस्य नवमतः द्वादशप्रकरणपर्यन्तम्

टिप्पणी- उक्तसर्वेभ्यः खण्डेभ्यः व्याख्यात्मकाः समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. मनुस्मृतिः, कुल्लुकभट्टटीकासहिता
2. विशुद्धमनुस्मृतिः-डॉ. सुरेन्द्र कुमारः, आर्ष साहित्यप्रचार ट्रस्ट, दिल्ली
3. कौटिलीय अर्थशास्त्रम्, वाचस्पति गैरोला, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी- 221
4. याज्ञवल्क्यस्मृतिः-मिताक्षराटीकासहिता

MSA-E312 प्राचीन-भारतीय-विज्ञानम्

Pracheenabharateeyavijnanam

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः**(Section)** –1 प्राचीनभारतीयविज्ञानस्य स्रोतांसि इतिहासश्च

खण्डः**(Section)** –2 आयुर्विज्ञानम्

खण्डः**(Section)** –3 विविधविज्ञानम्

खण्डः**(Section)** –4 गणितविज्ञानम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यं विद्यते छात्रेभ्यः संस्कृतसाहित्यगतविविधविज्ञानानां परिचयप्रदानम्।छात्रा आयुर्विज्ञानभौतिकविज्ञानरसायनादिविज्ञानविषये ज्ञानमवाप्य किमपि नवीनतथ्यमाविष्कर्तुं प्रभवेयुः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- एतद् पत्रमधीत्य छात्राः प्राचीनविविधविज्ञानं ज्ञास्यन्ति।
- प्राचीनवैदिकगणितादिज्ञानसम्पन्नाः छात्राः अस्य प्रशिक्षणेन वित्तोपार्जनक्षमाः भविष्यन्ति।
- आर्युवेदज्ञानेन च स्वस्य समाजस्य च स्वास्थ्यसंरक्षणे समर्थाः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1

प्राचीनभारतीयविज्ञानस्य स्रोतांसि इतिहासश्च

घटकम् (Unit) –1वैदिकवाङ्मये विज्ञानस्य सूत्राणि

घटकम् (Unit) –2 वाल्मीकिरामायण-महाभारतादिग्रन्थेषु विज्ञानस्य सूत्राणि

घटकम् (Unit) –3 पुराणसाहित्ये विज्ञानस्य सूत्राणि

खण्डः (Section) –2

आयुर्विज्ञानम्

घटकम् (Unit) –1 **चरकसंहिता (सूत्रस्थानम्)**–षट्सु ऋतुषु शरीरप्रकृत्योः स्थितिः, पथ्यापथ्य-विवेचनञ्च।

घटकम् (Unit) –2 **सिद्धासारसंहिता** - प्रथम◌ोऽध्यायः (तन्त्राध्यायः), तृतीय◌ोऽध्यायः (अन्नपानाध्यायः)।

घटकम् (Unit) –3 **योगशतम्**–प्रमुखरोग◌ाणां सरला अमोघा आयुर्वेदीय-चिकित्सा।

खण्डः (Section) –3

विविधविज्ञानम्

घटकम् (Unit) –1 ज्योतिर्विज्ञानम्- सामान्य-परिचयः- वेदों में विज्ञान, अध्यायः ०८

घटकम् (Unit) –2 पर्यावरण-विज्ञानम्- सामान्य-परिचयः - वेदों में विज्ञान, अध्यायः १० बृहत्संहितायाःत्रयोविंश एकोनत्रिंशश्चाध्यायौ

घटकम् (Unit) –3 भौतिक-विज्ञानम् (वेदों में विज्ञान अध्याय ०१) एवं वैदिक-गणितस्य सामान्य-परिचयः

घटकम् (Unit) –4 शिल्प-विज्ञानम् - वेदों में विज्ञान, अध्यायः ०५

घटकम् (Unit) –5 वनस्पति-विज्ञानम्- वेदों में विज्ञान, अध्याय ०३ एवं बृहत्संहितायाः ५५ तमोऽध्यायः

टिप्पणी- उक्तसर्वेभ्यः खण्डेभ्यः समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः- १ संस्कृत साहित्य का इतिहास, बलदेव उपाध्याय

२. बृहत्संहिता, बराहमिहिर

३. सारसंग्रह

४. वेदों में विज्ञान, डा० कपिलदेव द्विवेदी।

MSA-E313 उपनिषद् ब्राह्मणसाहित्यञ्च

Upanishad brahmanasahityancha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)

खण्डः **(Section)** –1 प्रश्नोपनिषद्

खण्डः **(Section)** –2केनोपनिषद्

खण्डः **(Section)** –3 गोपथब्राह्मणम्

खण्डः **(Section)** –4 शतपथब्राह्मणम्

खण्डः **(Section)** –5 ऐतरेयब्राह्मणम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्-अस्य पत्रस्य लक्ष्यं वर्तते छात्राः उपनिषदां ब्राह्मणग्रन्थानाञ्च ज्ञानं प्राप्नुयुः। उपनिषदामाध्यत्मिकज्ञानप्रदानं ब्राह्मणग्रन्थाणां कर्मकाण्डीयाध्यात्मिकरहस्योधबोधनमभिप्रेतम् ।

पाठ्यक्रमस्य-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- एतत्पत्रं पठित्वा आध्यात्मिकज्ञानसम्पन्नाः छात्राः सुखशान्तिमयं विश्वं निर्मास्यन्ति ।
- कर्मकाण्डज्ञानेन स्वाभीष्टं साधयिष्यन्ति ।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः : (Section) –1

घटकम् (Unit) - 1-प्रश्नोपनिषद्

घटकम् (Unit) - 2-केनोपनिषद्

घटकम् (Unit) - 3-गोपथब्राह्मणम्(प्रथमः प्रपाठकः)

(

घटकम् (Unit) -4- शतपथब्राह्मणम् (स्वाध्यायप्रशंसा, याज्ञवल्क्य-मैत्रेयीसंवादः, वृत्रासुर-वधः:1.1.3.5, देवासुरसंग्रामः1.24.8-13, मनु-मत्स्योपाख्यानम् 1.8.114

घटकम् (Unit) - 5-ऐतरेयब्राह्मणम्, अध्यायः-33 (हरिश्चन्द्रोपाख्यानम्)

संस्तुतग्रन्थाः-

1. एकादशोपनिषद्- सत्यव्रतसिद्धान्तालङ्कारः, गोविन्दराम हंसानन्द, दिल्ली
2. एकादशोपनिषद्- शङ्कराचार्यभाष्यम्, गीताप्रेस, गोरखपुर, (उ0प्र0)
3. गोपथब्राह्मणम्- रामलाल कपूर ट्रस्ट, सोनीपत
4. शतपथब्राह्मणम्- सायणभाष्यम्, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी
5. शतपथब्राह्मणम्- स्वामी सत्यप्रकाशभाष्यम्
6. शतपथ में एक पथ- स्वामी समर्पणानन्दसरस्वती
7. ऐतरेयब्राह्मणम्- चौखम्बा ओरियण्टलिया, दिल्ली

MSA-E314: व्याकरणदर्शनम्

Vyakaranadarshanam

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः**(Section)** –1 वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- छात्रेभ्यः नव्यव्याकरणशास्त्राणां ज्ञानप्रदानमस्य पत्रस्य लक्ष्यं विद्यते। परमलघुमञ्जूषायां निरूपितानां शक्तिलक्षणास्फोटादीनां विषयाणां ज्ञानं प्रदाय नव्यव्याकरणपरम्परया वैशिष्ट्येन च छात्राणां परिचयः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- एतत् पत्रं पठित्वा व्याकरणविषयपारङ्गता छात्राः विविधशिक्षणसंस्थानेषु प्राध्यापकशिक्षकवृत्तिं प्राप्तुं शक्ष्यन्ति।
- आधुनिकवैयाकरणानां सिद्धान्तैः परिचिताः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्ड : (Section) –1
वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा

घटकम् (Unit) -1 नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा-शक्तिनिरूपणम्।

घटकम् (Unit) -2 नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा-शक्तिनिरूपणम्।

घटकम् (Unit) -3 नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा-लक्षणानिरूपणम्।

घटकम् (Unit) -4 नागेशभट्टः,वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा-स्फोटनिरूपणम्।

घटकम् (Unit) -5 नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा-स्फोटनिरूपणम्।

टिप्पणी- उक्तसर्वेभ्यः खण्डेभ्यः व्याख्यात्मकाः समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. परमलघुमञ्जूषा, संस्कृतव्याख्याकार- पं0कालिकाप्रसाद शुक्ल, बडौदा
2. वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा, व्याख्याकार तथा सम्पा0 - डॉ0कपिलदेवशास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय प्रकाशन, कुरुक्षेत्र, 1975
3. परमलघुमञ्जूषा, सम्पा0 - जे0एल0त्रिपाठी, वाराणसी, 1985
4. परमलघुमञ्जूषा(टिप्पणीसहिता) सम्पा0 - अलखदेवशर्मा, वाराणसी, 1981
5. व्याकरणदर्शनभूमिका, रामाज्ञापाण्डेयः, सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, वाराणसी।
6. व्याकरण की दार्शनिक भूमिका, सत्यकाम वर्मा, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 1971

MSA-E 315 मीमांसादर्शनं वेदान्तदर्शनञ्च

Mimansadarshanam Vedantadarshanam cha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः**(Section)** –1 मीमांसासूत्रम् (शाबरभाष्यम्) तर्कपादः

खण्डः**(Section)** –2 अर्थसंग्रहः

खण्डः**(Section)** –3 ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्यम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य अध्ययनेन छात्राः मीमांसावेदान्तदर्शनयोर्ज्ञानं लभेरन् । वेदवैदिककर्मकाण्डानां रहस्यज्ञानेन वेदं सम्यगवगच्छेयुःवेदान्तज्ञानेन च जीवनस्य परमलक्ष्यमाधिगच्छेयुः।

पाठ्यक्रमस्य-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः मीमांसावेदान्तदर्शनयोर्गूढज्ञानं प्राप्स्यन्ति।
- एतेन च वेदार्थतत्वबोधे समर्थाः भविष्यन्ति।
- दार्शनिकगूढज्ञानप्रचारे शिक्षणे च समर्थाः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम् (Unit-Wise Division)

खण्डः: (Section) –1

मीमांसासूत्रम् (शाबरभाष्यम्) तर्कपादः

घटकम् (Unit) -1- मीमांसासूत्रम् (शाबरभाष्यम्) तर्कपादः

खण्डः: (Section) –2

अर्थसंग्रहः

घटकम् (Unit) -1-अर्थसंग्रहः (आरम्भतः विधिभागपर्यन्तम्)

घटकम् (Unit) -2- अर्थसंग्रहः (मन्त्रभागतः समाप्तिपर्यन्तम्)

खण्डः: (Section) –3

ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्यम्

घटकम् (Unit) -1- ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्यस्य चतुःसूत्री

घटकम् (Unit) -2- ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्यस्यपञ्चमसूत्रात् प्रथमपादस्य अन्तपर्यन्तम्

संस्तुतग्रन्थाः-

1- मीमांसाशाबरभाष्यम्
2- शाबरभाष्य हिन्दी टीका, युधिष्ठिर मीमांसक
3- मीमांसादर्शनम् (तर्कपादः), हिन्दी व्याख्या, उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन
4- अर्थसंग्रहः, उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन
5- ब्रह्मसूत्रम् (शाङ्करभाष्यम्)
6- चतुःसूत्री- विद्यानन्द गिरि- कैलासविद्या प्रकाशन ऋषिकेश

MSA-E316 चम्पूकाव्यम् आधुनिककाव्यञ्च

Champukavyam Adhunikakavyancha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः –1 नलचम्पूः(प्रथमोच्छवासः-आदितः प्रथमोच्छवासान्तम्)

खण्डः –2 दयानन्ददिग्विजयम् (द्वितीयसर्गः)

खण्डः –3 चम्पूसाहित्य-आधुनिकसंस्कृतकाव्ययोरितिहासः

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्योद्देश्यं वर्तते छात्रेभ्यः चम्पूसाहित्यस्य ज्ञानप्रदानम् । छात्रेभ्यः नलचम्पूकाव्यस्य विभिन्नविषयाणां तदीयकाव्यशास्त्रीयवैशिष्ट्यज्ञानप्रदानम् छात्रेभ्यः आधुनिकसंस्कृतकाव्यस्य च ज्ञानप्रदानमस्ति । दयानन्ददिग्विजयमाध्यमेन छात्रेभ्यः महर्षिदयानन्दचरितस्य तदीयसिद्धातानाञ्च ज्ञानप्रदानम् ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्याध्यानेन छात्राः चम्पूसाहित्यस्य वैशिष्टेन तत्परम्पराज्ञानेन युक्ताः भविष्यन्ति ।
- महर्षिदयानन्दस्य समाजोत्थान कार्येणपरिचिताःसन्तः समाजोत्थाने प्रवृत्ताः भविष्यन्ति ।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः: (Section) –1

नलचम्पूः

घटकम् (Unit) –1प्रथमोच्छवासः-आदितः 30 श्लोकपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -2प्रथमोच्छवासः- 31 श्लोकतः प्रथमोच्छवासान्तम्

खण्डः: (Section) –2

दयानन्ददिग्विजयम्

घटकम् (Unit) –1 2सर्गः-आदितः25 श्लोकपर्यन्तम्

घटकम् (Unit) -22 सर्गः- 26 श्लोकात् सर्गान्तम्

खण्डः (Section) –3

चम्पूसाहित्य-आधुनिकसंस्कृतकाव्ययोरितिहासः

घटकम् (Unit) –1 चम्पूसाहित्यस्येतिहासः

घटकम् (Unit) –2 आधुनिकसंस्कृतकाव्यस्येतिहासः

टिप्पणी- प्रथमद्वितीयखण्डाभ्यां व्याख्यात्मका समालोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।
तृतीयखण्डात् समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. नलचम्पूः, सम्पादकः- रामनाथवेदालंकारः, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
2. नलचम्पू- चण्डयालकृत संस्कृत व्याख्या एवं हिन्दी रूपान्तकार- डॉ0कैलासपति त्रिपाठी, चौखम्बा संस्कृत सीरीज ऑफिस, वाराणसी।
3. नलचम्पू- सम्पादक, परमेश्वरदीन पाण्डेय, वाराणसी।
4. दयानन्ददिग्विजयम्, आचार्यमेधाव्रतः
5. आधुनिकसंस्कृतसाहित्य का इतिहास, प्रो0 राधावल्लभः त्रिपाठी

एम0 ए0संस्कृतम् (द्वितीयं वर्षम्)
चतुर्थं सत्रम्
M.A. Sanskrit (Final)
Fourth Semester
विस्तृतः पाठ्यक्रमः Detailed Syllabus

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा

(Outlines of the Syllabus)

आधारभूतपत्रद्वयम् (Core Papers- 2)वेद-व्याकरण-दर्शन-साहित्य-एषु चतुर्षु वर्गेषु कमपि एकं वर्गमाश्रित्य पत्रद्वयमध्येतव्यम्
अनिवार्ये पत्रेसमस्तछात्राणां कृते (Compulsory two papers for students)

वर्गः(क) वेदः Group : (A) - Veda

MSA-C411 अथर्ववेदो यजुर्वेदश्च
Atharvavedo Yajurvedashcha

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

घटकः (Unit) -1- अथर्ववेदः-वाचस्पतिः1/1, मधुविद्या1/34, परमधाम2/1, वाणिज्यम्3/15, सांमनस्यम्3/30
घटकः (Unit) -2-अथर्ववेदः-ब्रह्मगवी सूक्तम् 5/18-19

घटकः (Unit) -3-अथर्ववेदमणिसूक्तानां संक्षिप्तसमीक्षात्मकः परिचयः (4.10, 8.5, 10.3, 10.6, 10.19, 10.28, 19.31, 19.36)

घटकः (Unit) -4-यजुर्वेदः- (वाजसनेयिमाध्यंदिनशुक्लयजुर्वेदः) अध्यायः 31,32 (पुरुषमेधसर्वमेधयागेषु-कर्मकाण्डिकविनियोगः)

घटकः (Unit) -5-यजुर्वेदाथर्ववेदयोः परिचयात्मकमध्ययनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यमस्ति छात्राःयुजर्वेदार्थवेदयोः विशिष्टज्ञानेन परिचिताः भवेयुःआथर्वणमणिनां रहस्यञ्च जानीयुः। यजुर्वेदीयविविधयागानां ज्ञानेनात्मकल्याणसाधने समर्थाः भवेयुः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- वेदज्ञानसम्पन्नाः छात्राः आत्मकल्याणे राष्ट्रकल्याणे च समर्थाः भविष्यन्ति।
- आथर्वणमणिज्ञानेन विविधान् रोगानापाकरिष्यन्ति।

संस्तुतग्रन्थाः-

1- अथर्ववेदः- आचार्यसायणः
2- अथर्ववेदः सुबोधभाष्यम्- श्रीपाददामोदरः सातवलेकरः
3- यजुर्वेदः- स्वामीदयानन्दभाष्यम्
4- यजुर्वेदः- आचार्यसायणभाष्यम्
5- अथर्ववेदीय मन्त्रविद्या- आचार्य प्रियरत्न आर्ष

MSA-C412 कल्पसाहित्यम् (सांस्कृतिकं कर्मकाण्डात्मकञ्चाध्ययनम्)
Kalpasahityam (SanskritikamKarmakandatmakanchadhyayanam)

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

घटकः (Unit) -1-नामकरण-उपनयन-वेदारम्भसंस्काराः
घटकः (Unit) -2-विवाहसंस्कारः, वानप्रस्थसंस्कारश्च
घटकः (Unit) -3-संन्याससंस्कारः अन्त्येष्टिसंस्कारश्च
घटकः (Unit) -4-श्रौतसूत्राणां परिचयात्मकमध्ययनम्
घटकः (Unit) -5-धर्मसूत्राणां परिचयात्मकमध्ययनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः कल्पसाहित्यस्य ज्ञानेन युक्ताः भवेयुः । वैदिकयागानां स्वरूपं वर्णाश्रमधर्मस्वरूपं संस्कराविधानं महत्वञ्च जानीयुः ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अनेन छात्राः कल्पसाहित्यं ज्ञास्यन्ति ।
- वैदिकयागैः विश्वकल्याणं साधयिष्यन्ति ।
- वैदिकसंस्कारैः श्रेष्ठमानवनिर्माणं उत्कृष्टसमाजनिर्माणञ्च भविष्यन्ति ।

संस्तुतग्रन्थाः-

1- संस्कारविधिः- महर्षिः स्वामीदयानन्दः सरस्वती
2- संस्कारचन्द्रिका- पं0सत्यव्रत सिद्धान्तालङ्कार
3- धर्मशास्त्रों का इतिहास- पी0वी0काणे
4- संस्कृतशास्त्रों का इतिहास- पं0बलदेवोपाध्यायः
5- वैदिकसाहित्य का इतिहास- डॉ0कपिलदेव द्विवेदी
6- वैदिकवाङ्मय का इतिहास- पं0भगवत् दत्त

वर्ग॰: (ख) व्याकरणम् Group (B) Grammar

MSA-C413 व्याकरणप्रक्रिया-1 **पूर्णाङ्कः -100**

Vyakaranaprakriya – 1 सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

घटकः (Unit) -1- वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितः), तिङन्ते भ्वादिप्रकरणम्

घटकः (Unit) -2- वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितः), तिङन्ते अदादिप्रकरणतः चुरादिप्रकरणं यावत्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्य लक्ष्यं छात्रेभ्यः संस्कृतव्याकरणस्यभ्वाद्यादिगणीयधातूनां रूपसिद्धेः ज्ञानप्रदानम्। छात्राणां विविधलकारेषु धातूरूपप्रयोगप्रशिक्षणमस्ति, अनेन छात्राणां भाषादक्षता भविष्यति ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अनेन व्याकरणशास्त्रे दक्षाः भविष्यन्ति गूढव्याकरणविषयपाठने च समर्थाः भविष्यन्ति।
- विशुद्धसंस्कृतभाषायाः प्रचारे सक्षमाः भविष्यन्ति ।

टिप्पणी- उक्तखण्डाभ्यां व्याख्यात्मकाः पदसिद्ध्यात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी(बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (उत्तरार्द्धम्) भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. आख्यातिकः, स्वामी दयानन्दः, वैदिकयन्त्रालयः, अजमेर।

MSA-C414 व्याकरणप्रक्रिया-2

Vyakaranaprakriya – 2

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

घटकः (Unit) -1- वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितः), तिङन्ते णिजन्त-सन्नन्त-यङन्त-प्रक्रियाप्रकरणम्

घटकः (Unit) -2- वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितः), तिङन्ते आत्मनेपद-परस्मैपद-कर्तृकर्म-प्रक्रियाप्रकरणम्

घटकः (Unit) -3- वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितः), तिङन्ते नामधातु-प्रक्रियाप्रकरणम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्योद्देश्यमस्ति छात्रेभ्यः णिजन्त-सन्नन्त-यङन्तधातूनां रूपसिद्धेः ज्ञानप्रदानम् । छात्रेभ्यः आत्मनेपद-परस्मैपद-कर्तृकर्मप्रक्रियाज्ञानप्रदानम्। छात्रेभ्यः नामधातुप्रक्रियायाः ज्ञानप्रदानम् येन छात्राः संस्कृतधातूरूपज्ञाने विज्ञाःस्युः

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य अध्यनेन छात्राःसंस्कृतधातूनां नामधातूनाञ्च प्रयोगे निपुणा भविष्यन्ति।
- वैयाकरणाः छात्राः वेदरक्षणं प्रचारञ्च कृत्वा भारतं विश्वगुरुपदारूढं कर्त्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।

टिप्पणी- उक्तखण्डाभ्यां व्याख्यात्मकाः पदसिद्ध्यात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1.वैय्याकरणसिद्धान्तकौमुदी(बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (उत्तरार्द्धम्) भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

2. आख्यातिकः, स्वामी दयानन्दः, वैदिकयन्त्रालयः, अजमेर।

वर्गः(ग) भारतीयदर्शनम्Group (C) Indian Philosophy

MSA-C415 नास्तिकदर्शनानि

Nastikadarshanani

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)

घटकः (Unit) -1- चार्वाकदर्शनम् (सर्वदर्शनसंग्रहः)

घटकः (Unit) -2- बौद्धदर्शनम् (सर्वदर्शनसंग्रहः), आरम्भतः शून्यवादनिरूपणपर्यन्तम्

घटकः (Unit) -3- बौद्धदर्शनम् (सर्वदर्शनसंग्रहः), विज्ञानवादनिरूपणतः समाप्तिपर्यन्तम्

घटकः (Unit) -4- जैनदर्शनम (सर्वदर्शनसंग्रहः), आरम्भतः पञ्चमहाव्रतनिरूपणपर्यन्तम्

घटकः (Unit) -5- जैनदर्शनम (सर्वदर्शनसंग्रहः), तत्त्वनिरूपणतः समाप्तिपर्यन्तम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यं वर्तते छात्रेभ्यः चार्वाकबौद्धजैनदर्शनानां ज्ञानप्रदानम् । अवैदिकदार्शनिकपरम्पराणां सृष्टिविषयकमात्मपरमात्मविषयकं ज्ञानञ्चाभिप्रेतम् ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः नास्तिकानां मतं ज्ञात्वा तत्परिष्काराय यतिष्यन्ते ।
- बौद्धजैनदर्शनानां ज्ञानेन तेषां चिन्तनसामर्थ्यं वर्धिष्यते ।

संस्तुतग्रन्थाः-

1- सर्वदर्शनसंग्रहः(माधवाचार्यः),हिन्दी व्याख्या, उमाशंकर शर्माऋषि, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशनम्

2- सर्वदर्शनसंग्रहः, संस्कृत टीका, काशीनाथ वासुदेव अभ्यंकर

MSA-C416 रामानुज-दयानन्ददर्शनम्
Ramanuja-Dayanandadarshanam

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

घटकः (Unit) - 1 यतीन्द्रमतदीपिका (अष्टमोऽवतारः)

घटकः (Unit) - 2- यतीन्द्रमतदीपिका (नवमोऽवतारः)

घटकः (Unit) - 3- ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका (उपासना-मुक्तिविषयः)

घटकः (Unit) - 4- ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका (सृष्टिविद्या-पुनर्जन्मविषयः)

घटकः (Unit) -5 विशिष्टाद्वैतवादत्रैतवादयोःतुलनात्मकमध्ययनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्य लक्ष्यं वर्तते छात्राः रामानुजदयानन्दयोर्दार्शनिकमतानि जानीयुः । विविधमतज्ञानेन सत्यासत्यनिर्णये तेषां बुद्धिः प्रकृष्टा भवतु ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- अनेन छात्राः रामानुजदयानन्ददर्शनसिद्धान्तैः लाभन्विता भविष्यन्ति ।
- तेषां तार्किकी क्षमता वृद्धिमेष्यति ।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. यतीन्द्रमतदीपिका, व्याख्याकारः शिवप्रसाद द्विवेदी, चौखम्भा सुरभारती
2. ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका, महर्षिदयानन्दसरस्वती
3. भारतीय दर्शन का इतिहास- एम0हिरियन्ना
4. भारतीय दर्शन-बलदेव उपाध्याय

वर्ग ः (घ) साहित्यम् Group (D) Literature

MSA-C417 नाट्यं नाट्यशास्त्रञ्च

Natyam Natyashastrancha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः**(Section)** –1 रत्नावलीनाटिका (प्रथमद्वितीयौ अङ्कौ)

खण्डः **(Section)** –2 रत्नावलीनाटिका (तृतीयचतुर्थौ अङ्कौ)

खण्डः **(Section)** –3 दशरूपकम् (प्रथमप्रकाशः, द्वितीयप्रकाशस्य नायकवर्णनान्तम्)

खण्डः **(Section)** –4 दशरूपकम् (द्वितीयप्रकाशस्य नायिकावर्णनात्-अन्तपर्यन्तं तृतीयप्रकाशश्च)

खण्डः **(Section)** –5 दशरूपकम् (चतुर्थप्रकाशः)

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्य लक्ष्यं छात्रेभ्यः महाकविहर्षस्य परिचयप्रदानम् । छात्रेभ्यः रत्नावलीनाटिकाविषये ज्ञानप्रदानम्। छात्रेभ्यः रूपकाणां कथावस्तुनेतारसस्वरूपाणां रूपकाणाञ्च सन्धिवृत्तिनाटकप्रकरणादिविविधविषयाणां ज्ञानप्रदानम् वर्तते ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- अस्य पत्रस्य अध्यनेन छात्राः नाट्यशास्त्रे तत्वानि ज्ञास्यन्ति, नाट्यप्रतिपादितधर्माधर्मज्ञानञ्च प्राप्स्यन्ति ।
- अनेन छात्राणां जीवनं सौन्दर्यबोधयितुं सरसं च भविष्यति ।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1 रत्नावली नाटिका (प्रथमद्वितीयौ अङ्कौ)

घटकः (Unit) -1 (क) रत्नावली नाटिकायाः कवेश्च परिचयः

घटकः (Unit) -2 रत्नावली नाटिकायाः द्वितीयाङ्कस्य पद्यानां संस्कृतव्याख्या समालोचनात्मकमध्ययनञ्च

खण्डः(Section) –2 रत्नावली नाटिका (तृतीयचतुर्थौ अङ्कौ)

घटकः (Unit) –1 रत्नावली नाटिकायाः तृतीयाङ्कस्य पद्यानां व्याख्या समालोचनात्मकमध्ययनञ्च

घटकः (Unit) – 2 रत्नावली नाटिकायाः चतुर्थाङ्कस्य गद्यपद्यानां व्याख्या समालोचनात्मकमध्ययनञ्च

खण्डः (Section) –3 दशरूपकम् (प्रथमप्रकाशः द्वितीयप्रकाशस्य नायकवर्णनान्तम्)

घटकः (Unit)- 1 दशरूपकस्य प्रथमद्वितीयप्रकाशयोः कारिकाणां व्याख्या समालोचनात्मकमध्ययनञ्च

घटकः (Unit)-2 दशरूपकस्य समालोचनात्मकमध्ययनम्

खण्डः (Section) –4 दशरूपकम् (द्वितीयप्रकाशस्य नायिकावर्णनात्-अन्तपर्यन्तं तृतीयप्रकाशश्च)

घटकः (Unit)- 1 चतुर्थप्रकाशमाश्रित्य आलोचनात्मप्रश्नः लघूत्तरीयप्रश्नश्च

घटकः (Unit)-2 दशरूपकस्य कारिकाणां व्याख्या समालोचनात्मकमध्ययनञ्च

खण्डः (Section) –5दशरूपकम्(चतुर्थप्रकाशः)

घटकः (Unit)- 1 दशरूपकस्य चतुर्थप्रकाशमाश्रित्य समालोचनात्मकमध्ययनम्

संस्तुतग्रन्थाः-

1. रत्नावली नाटिका, श्री हर्षः, सम्पादकः डॉ0शिवराज शास्त्री, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
2. रत्नावली नाटिका- किरणावली संस्कृत-हिन्दी व्याख्योपेता-राजेश्वर शास्त्रीमुसलगांवकर, चौखम्बा, संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
3. दशरूपकम्, घनञ्जय, सम्पादक, डॉ0श्री निवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
4. दाशरूपकम्- सम्पादक, भोलाशङ्कर व्यास, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी
5. दशरूपकम् सम्पादक, श्री चरण तीर्थ महाराज, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी

MSA-C418 गद्यसाहित्यम्

Gadyasahityam

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः –1 कादम्बरी

खण्डः –2 शिवराजविजयः

खण्डः –3 संस्कृतनिबन्धः(गद्यसाहित्यविषये)

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् –

अस्य पत्रस्योद्देश्यमस्ति छात्रेभ्यः महाकविबाणभट्टस्य व्यक्तित्वस्य ज्ञानप्रदानम्। कादम्बर्याः विशिष्टविषयाणां छात्रेभ्यः ज्ञानप्रदानम्। छात्रेभ्यः महाकवेः अम्बिकादत्तव्यास्य कृतीनां परिचयप्रदानम्। शिवराजविजयस्य माध्यमेन भारतीयसंस्कृतेः संरक्षणाय वीरशिवाजीमहोदयेन कृतस्य योगदानस्य ज्ञानप्रदानम्। संस्कृतनिबन्धलेखनमाध्यमेन संस्कृतभाषादक्षतोत्पादनम्, गद्यसाहित्यस्य विभिन्नविषयाणां ज्ञानप्रदानञ्च वर्तते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- अनेन पत्रेण छात्राणां गद्यसाहित्यप्रागल्भ्यं भविष्यति कल्पना शक्तिश्च वर्धिष्यते।
- ऐतिह्यज्ञानं कर्त्तव्यबोधश्च वर्धिष्यते।
- संस्कृतगद्यलेखने छात्राः कुशलाः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1 कादम्बरी

घटकः (Unit) –1 आरम्भतः अगस्त्याश्रमवर्णनान्तम्

घटकः (Unit) -2 पम्पासरवर्णनात्-कथामुखपर्यन्तम्

खण्डः (Section) –2 शिवराजविजयः

घटकः (Unit)- 1 द्वितीयो निःश्वासः

खण्डः (Section) –3 संस्कृतनिबन्धः

घटकः (Unit)- 1 गद्यसाहित्यमाश्रित्यसंस्कृते निबन्धः

टिप्पणी- प्रथमद्वितीयखण्डाभ्यां व्याख्यात्मकाः समालोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1- कादम्बरी- बाणभट्टः, चौखम्बा प्रकाशन।
2- शिवराजविजयम् (अम्बिकादत्तव्यासः)
3- संस्कृतसाहित्येतिहासविमर्शः- पं0 द्विजेन्द्रनाथ शास्त्री, गुरुकुल वृन्दावन प्रकाशन।
4- निबन्धशतकम्, डॉ0 कपिलदेव द्विवेदी

DISCIPLINE SPECIFIC ELECTIVE (DSE)Optional Papers

विषयसम्बद्ध-वैकल्पिकपत्राणि

वैकल्पिकपत्रसमूहः - अस्मात् पत्रद्वयं छात्रैः चेतव्यम्

पत्रसंख्या (Paper No.) पाठ्यविषयः (Cours)

MSA-E461लघुशोध-प्रबन्धः(Dissertation) 70 लघुशोध-प्रबन्ध-मूल्याङ्कनस्य

30 विभागीयप्राध्यापकैः मौखिकीपरीक्षायाः

MSA-E411 उपजीव्यकाव्यानि बृहत्संहिता च

Upajivyakavyani Brihatsanhita cha

पूर्णाङ्कः -100

सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30

समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः –1 वाल्मीकिरामायणम्

खण्डः –2 महाभारतम्

खण्डः –3 पुराणसाहित्यस्य सामान्यःपरिचयः

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्योद्देश्यः छात्राणां शोधप्रवृतेरभिरुचेश्च सम्वर्धनं छात्राणां संस्कृतलेखप्रावीण्यप्रवर्धनम् वर्तते । छात्राः विस्तृतसंस्कृतवाङमयस्य विविधविषयानधीत्य किमपि नवीनतथ्याविष्कुर्युः येन समाजस्य विविधक्षेत्रषु उन्नतिर्भवेत् ।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- छात्राणां शोधप्रवृतेरभिरुचेश्च वृद्धिर्भविष्यति ।
- छात्राणां शोधकार्याभिज्ञिता वर्धिष्यते छात्राः संस्कृतवाङमयात् नवीनतथ्यानि अविष्करिष्यन्ति ।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1 वाल्मीकिरामायणम्

घटकः (Unit) –1 वाल्मीकिरामायणेवर्णितं समाजस्वरूपम्

घटकः (Unit) -2 वाल्मीकिरामायणस्य उपजीव्यतासाहित्यिकं महत्त्वम् च

खण्डः (Section) –2 महाभारतम्

घटकः (Unit) –1 महाभारतस्यविविधसंस्करणानि उपजीव्यता च

घटकः (Unit) -2–महाभारते धर्मः, दर्शनम्, समाजस्वरूपम् च

खण्डः (Section) –3 पुराणम्

घटकः (Unit) –1 पुराणसाहित्यस्य सामान्यःपरिचयः

घटकः (Unit) –2 अग्नि - विष्णु - भागवतपुराणानां परिचयात्मकमध्ययनम्

घटकः (Unit) -3 ब्रह्म - पद्म - नारदपुराणानां परिचयात्मकमध्ययनम्

संस्तुतग्रन्थाः-

1.रामायण, गीताप्रेस गोरखपुर।
2.महाभारतम्- गीताप्रेस गोरखपुर
3. पुराण- गीताप्रेस गोरखपुर।
4. पुराणविमर्श- पं0बलदेवोपाध्यायः
5. संस्कृतसाहित्येतिहासविमर्शः- पं0द्विजेन्द्रनाथशास्त्री
6. संस्कृतसाहित्य का इतिहास- पं0बलदेव उपाध्यायः
7. बृहत्संहिता (वराहमिहिरः)

MSA-E412 वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः
Vaidikavanmayasyetihasah

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)

घटकः (Unit) -1- वेदानां परिचयः

घटकः (Unit) -2- ब्राह्मणग्रन्थानां परिचयः

घटकः (Unit) -3- आरण्यकग्रन्थानां परिचयः

घटकः (Unit) -4- उपनिषदां परिचयः

घटकः (Unit) -5- वेदाङ्गानां परिचयः

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्- अस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः वैदिकसाहित्यस्य ज्ञानेन युक्ताः भवेयुः। वैदिकसाहित्यस्य महत्वञ्च जानीयुः।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- अनेन छात्राः वैदिकसाहित्यं ज्ञास्यन्ति।
- वैदिकसाहित्यज्ञानेन विश्वकल्याणं साधयिष्यन्ति।
- वैदिकसाहित्यस्य ज्ञानेन श्रेष्ठमानवनिर्माणं उत्कृष्टसमाजनिर्माणञ्च भविष्यन्ति।

संस्तुतग्रन्थाः:-

1- वैदिक साहित्य और संस्कृति- डॉ0कपिलदेव द्विवेदी
2- वैदिक साहित्य का इतिहास- बलदेव उपाध्याय
3- संस्कृतसाहित्येतिहासः- डॉ0द्विजेन्द्रनाथ शास्त्री
4- वैदिक वाङ्मय का इतिहास- भगवद्दत
5- व्याकरण शास्त्र का इतिहास- पं0युधिष्ठिर मीमांसक
6- वैदिक इतिहासार्थ निर्णय- पं0शिवशंकर काव्यतीर्थ

MSA-E413 व्याकरणपरम्परा
Vyakaranaparampara

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभार:06 (TotalCredit - 06)**

खण्डः –1 संस्कृतवैयाकरणानां परिचयः
खण्डः –2 वाक्यपदीयम्-ब्रह्मकाण्डम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्योद्देश्यं वर्तते भर्तृहरिकैयटकौण्डभट्टनागेशभट्टभट्टोजिदीक्षित्यादि संस्कृतवैयाकरणानां परिचयप्रदानम्। वाक्यपदीयस्य व्याकरणदर्शनस्य सिद्धातानां बोधनानाञ्च वर्तते।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामा:(Course Outcomes)-

- एतत्पत्रं पठित्वा छात्राः संस्कृतस्य महतीं व्याकरणपरम्परां ज्ञात्वा संस्कृतस्य प्रचारे समर्थाः भविष्यन्ति।
- व्याकरणदर्शनस्य गूढसिद्धान्तान् ज्ञात्वा तेषां पाठने प्रसारे च समर्थाः भविष्यन्ति।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1 संस्कृतवैयाकरणानां परिचयः

घटकः (Unit) -1- भर्तृहरिः, कैयटः, कौण्डभट्टः, नागेशभट्टः
घटकः (Unit) -2- धर्मकीर्तिः, रामचन्द्रः, भट्टोजिदीक्षितः, वरदराजः

खण्डः (Section) –2 वाक्यपदीयम्-ब्रह्मकाण्डम्

घटकः (Unit) -1- भर्तृहरिः, वाक्यपदीयम्-ब्रह्मकाण्डम् (1 तः30 कारिकापर्यन्तम्)
घटकः (Unit) -2-भर्तृहरिः, वाक्यपदीयम्-ब्रह्मकाण्डम् (31 तः60 कारिकापर्यन्तम्)

टिप्पणी- प्रथमखण्डात् समालोचनात्मकाः प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।
द्वितीयखण्डात् व्याख्यात्मकाः समालोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. व्याकरणशास्त्र का इतिहास- युधिष्ठिरमीमांसकः, रेवली, सोनीपत, हरयाणा
2. वाक्यपदीयम्- ब्रह्मकाण्डम्, हिन्दीव्याख्या- शिवशंकर अवस्थी, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी, 1906
3. वाक्यपदीयम्- ब्रह्मकाण्डम्, हिन्दीव्याख्या- रामगोविन्द शुक्ल, काशी संस्कृत ग्रन्थमाला।
4. वाक्यपदीयम्- ब्रह्मकाण्डम्, संस्कृतव्याख्या- पं0रघुनाथ शर्मा,

MSA-E414 भारतीयदर्शनस्येतिहासः
Bharatiyadarshanasyetihasah

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course) **सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 06)**

घटकः (Unit) -1- वैदिकदर्शनम्

घटकः (Unit) -2- नास्तिककदर्शनम्

घटकः (Unit) -3- न्यायवैशेषिकदर्शनम्

घटकः (Unit) -4- सांख्ययोगदर्शनम्

घटकः (Unit) -5- मीमांसावेदान्तदर्शनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम्-अस्य पत्रस्य लक्ष्यमस्ति छात्राः वैदिकनास्तिकन्यायवैशेषिकसांख्ययोगमीमांसावेदान्तदर्शनानां विस्तृतमैतिहासं जानीयुः। विविधदार्शनिकपरम्पराणां ज्ञानेन छात्राणां दर्शनशास्त्रविषये पारङ्गतता भवेत्।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः विविधदार्शनिकमतानि ज्ञास्यन्ति तेन च दर्शनशास्त्रपाठने प्रचारे च दक्षतां प्राप्स्यन्ति।
- दर्शनज्ञानेन च परां शान्तिं परमानन्दञ्च प्राप्स्यन्ति।

संस्तुतग्रन्थाः-

1. भारतीय दर्शन का इतिहास- बलदेव उपाध्याय
2. भारतीय दर्शन का इतिहास- प्रो0 जयदेव वेदालंकार
3. Indian Philosophy vol. I, II S.
4. History of Indian Philosophy, vol I, V.S.N. Das Gupta

MSA-E415 संस्कृतकाव्यशास्त्रं तस्येतिहासश्च
Sanskritakavyashastram Tasyetihasashcha

पूर्णाङ्कः -100
सत्रान्तपरीक्षा -70, आन्तरिकपरीक्षा-30
समयः - 03 होराः (Time : 3 Hours)
सकल-अर्जिताधिभारः06 (TotalCredit - 6)

प्रस्तावितः पाठ्यक्रमः (Prescribed Course)

खण्डः –1 रसगङ्गाधरः
खण्डः –2 काव्यशास्त्रस्येतिहासः

पाठ्यक्रमस्योद्देश्यम् - अस्य पत्रस्योद्देश्यमस्ति छात्राः काव्यशास्त्रीयतत्वानि जानीयुः काव्यशास्त्रस्य सुदीर्घपरम्परां च ज्ञास्यन्ति। काव्यशास्त्रीय सौन्दर्यबोधेन छात्राणां जीवनं सुन्दरं शिवं च सम्पादनीयमस्ति।

पाठ्यक्रम-अध्ययनपरिणामाः(Course Outcomes)-

- एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः काव्यशास्त्रस्य विविधपरम्परायाः मतानि ज्ञास्यन्ति।
- छात्राणां काव्यशास्त्रीयज्ञानं वर्धिष्यते।

खण्डानुरूपविभाजनम्(Unit-Wise Division)

खण्डः (Section) –1 रसगङ्गाधरः

घटकः (Unit) –1-प्रथमाननस्यारम्भात्-काव्यभेदपर्यन्तम्
घटकः (Unit) -2-प्रथमाननस्य रसस्वरूपं तस्य भेदाश्च

खण्डः (Section) –2 काव्यशास्त्रस्येतिहासः

घटकः (Unit) –1- काव्यशास्त्रीयसम्प्रदायाः (अलंकार-वक्रोक्ति-रीति-रस-ध्वनि-औचित्यसम्प्रदायाः)
घटकः (Unit) –1- सामान्यपरिचयः - भरतमुनिः, भामहः, दण्डी, वामनः, कुन्तकः, आनन्दवर्धनः, अभिनवगुप्तः, मम्मटः, विश्वनाथः, पण्डितराजजगन्नाथः

टिप्पणी- उक्तखण्डाभ्यां व्याख्यात्मकाः समालोचनात्मकाश्च प्रश्नाः प्रच्छयन्ते।

संस्तुतग्रन्थाः -

1. रसगंगाधरः- पुरुषोत्तम शर्मा, महादेव शास्त्री
2. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास- डॉ0एस0के0डे, बिहार हिन्दी ग्रंथ अकादमी पटना।
3. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, पी0बी0काणे, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली
4. अलंकारशास्त्र का इतिहास, डॉ0कृष्ण कुमार, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ
5. भारतीय साहित्यशास्त्र-बलदेव उपाध्याय